

о.І.НАГАЄВСЬКИЙ

—

КАТОЛИЦЬКА
ЦЕРКВА
В МИНУЛОМУ
І СУЧАСНОМУ
УКРАЇНИ

1950

ΑΩ

о. І. НАГАЄВСЬКИЙ

КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В МИНУЛОМУ І СУЧASNOMU УКРАЇНИ

СВЯТИЙ РІК 1950

ФИЛАДЕЛФІЯ, ПА.

Накладом Автора

**З друкарні “Америки”
817 N. Franklin St., Philadelphia 23, Pa.**

Замість вступного слова

Боже Прovidіння поставило український народ від непамятних часів жити й діяти на грани двох світів і двох діяментально різних культур: Європи й Азії. Важне й відповідане, а заразом і тернисте призначення: жити осілим, культурним життям та безнастанно боронити себе й західну культуру перед наїздниками диких, кочовничих орд азійського суходолу.

І від найдавніших часів аж до сьогодні Україна широ й жертвоно сповняла й словняє це її Боже Призначення. Ціла її земля покрита багатьома тисячами могил найкращих її синів, що кровавились з дикими й напівдикими ордами в обороні культури й цивілізації. І не диво, що всі слов'янські й неслов'янські сусіди України, живучи спокійно за її плечами, мали змогу закріпити свою державність та в мирі розвинути свою культуру.

Коли ж в наслідок довговікової виснажуючої боротьби Україна впала знеможена, ці сусіди не прийшли їй з поміччю, а своїми захланними руками розгарбали її духові й матеріальні надбання. Їхні святотацькі руки не пощадили навіть дорогих нам могил, чи це був Ягайло, що викинув всі кости князів з перемиської катедри, — чи польські демократи в нових часах, що повикидали кости короля Данила і його наслідників з холмської катедри — чи Москалі, що повикидали кости гетьмана Богдана зі Суботівської церкви й спрофанували домовину князя Ярослава Мудрого в Софійському Соборі в Київі.

* * *

Катастрофу Української Держави спричинили не лиш зовнішні, але більше внутрішні причини. Будучи на вершку своєї могутності Україна приняла Христову Віру з тодішнього високо-культурного візантійського центру, якого культура розвинулась на основі старо-грецької античної культури.

Принявши Христову Віру з Греції Україна по волі й не волі увійшла в орбіту тієї культури. З прекрасним і взнеслим візантійським обрядом, що його витворила глибока віра й аскетичне життя народів Сходу, Україна приняла й інші духові черти цих народів: їхній філософічний спосіб думання й сприймання всіх явищ народного життя. Ця властивість грецької культури спричинила в Україні розвій занадто вибуялого індивідуалізму, що доводив часто до непослуху громадян рідній владі, навіть у хвилях найбільших небезпек і довів до катастрофи.

Історичною правдою є, що сильні основи Українській Княжій Державі дали Варяги, які були виховані на старо-римській культурі. Династія Руриковичів доти держала скіптр влади сильно в своїх руках, доки не зміщалась занадто з грецькою династією, що насильно заводила грецькі порядки в Україні. З хвилею переваги грецького духа в Україні, вона котиться повільно вниз, бо ані замилування до краси, ані філософічний спосіб сприймання щоденних явищ, не є державнотворчими прикметами державних мужів. Україні було потрібно тоді й потрібно сьогодні замилування до організації та беззглядного послуху рідній владі, що ціхують старо-римську культуру.

* * *

Опинившись в орбіті грецької культури Україна була вповні свідома куди вона зайде, тому бачимо її часті змагання відокремитись від грецьких впливів та зблізитись до Заходу. І це змагання витворило продовж століть специфічну українську культуру, **синтезу західної й східної культури**. Зразки цієї культури бачимо вже в княжій і пізніших добах нашого життя, чи то в законодавстві й письменстві, чи також в архітектурі. Україна живе й думає по своєму та творить свій власний стиль життя. Та на жаль з причини зовнішніх і внутрішніх подій український народ перестав бути паном своєї волі, тому й розвій цієї культури пішов іншими, від нас незалежними шляхами. Та мимо тих всіх перешкод всі ділянки української культури мають виразний західно-европейський характер. Ці впливи західного культурного світа йшли в Україну через Українську Католицьку Церкву.

* * *

Залишкою чисто грецького походження в Україні є розбиття української церкви на католицьку й православну. Цього релігійного розбиття, що коштувало Україну на протязі віків чимало енергії й крові, не було їй потрібно, ані колись, ані сьогодні, ані на майбутнє.

Україні потрібно одної, динамічної, рідної-національної церкви, що служилаб лиш Богові й українському народові, а не була іграшкою в руках загарбників на некористь нашого народу. Такої церкви хотіли вже українські князі Ярослав Мудрий, його син, король Ізяслав та внук, король Ярополк. Таку церкву задумували створити спільними силами українські Митрополити Велямин Рутський та Петро Могила, стараючись про створення українського патріярхату в Київі. Для цієї мети жив і діяв великий син України Митрополит Андрей Шептицький і в тій цілі закликав по втечі большевиків з України в 1941 р. всіх українських Владик до спільногого стола в справі об'єднання обох українських церков.

Зі згляду на довговікову неволю українського народу та залежність української церкви від посторонніх чинників, Україна зазнала великих перешкод в ділі об'єднання церков. Всі наші католицькі й некатолицькі сусіди знали, що об'єднана українська церква в дуже скорому часі причиниться до відродження Української Держави, а цього їм найменше хотілося.

Сьогодні, в обличчі знищення всякої української церкви на рідних землях, пора всім ширим українським патріотам поза межами України призадуматись над цією важною справою. Український народ на рідних землях має замкнені уста й не може нічого сказати про цю справу, бо большевія силою заганяє його до московської сталінської церкви. Святим обовязком української еміграції є об'єднатись в одній церкві та в цей спосіб створити поважну підготовку для створення Українського патріярхату в Київі, по розвалі большевицької тюрми народів.

З хвилиною оснування Українського Патріярхату в Київі наступить повна еманципація Української Церкви від сервілістичної залежності московській церкві та перестане бути іграшкою в руках загарбників. Приналежність Української Церкви до Західної Церкви й Західного культурного овіта поставить Україну в дуже скорому часі на належне їй місце в „вольних народів колі”.

Релігія в житті народів

Від непамятних часів, доки сягає неписана й писана історія людського роду, релігія завжди була мірилом моральної вартості людини й народів та майже завжди ставала рушієм їхнього культурного й політичного розвитку. І чим більше моральних скарбів та вартостей крила в собі релігія даного народу, тим благородніший і завзятіший був його змаг з низин на вершини, якого остаточним вислідом були довгі й світлі сторінки його історії.

З другоїж сторони маємо безліч певних і незбитих доказів в історії людства, що політичний і культурний занепад кожного народу все йшов в парі з його релігійним занепадом. Релігія тих народів, стративши свою моральну силу і вплив, переставала бути тою сильною остоєю, що дає народам силу вдержатись на поверхні життя у найбільших небезпеках.

Таке явище подибуємо вже в історії старинного світа, навіть у поганських народів, мимо того, що авторитет їх релігій спирався лиш на людському розумі. Так було зі старинними державами Асирії, Вавилону, Єгипту, Греції і т. д. Не зовнішна мілітарна сила спричинила упадок могутньої імперії старинного Риму, але неморальний вплив поганського многобожжя. Вистарчить сьогодні поглянути на малюнки домів аристократів, що їх викопується в старинному місті Помпеях та переконатись що завалило римську імперію. Чому лягла в руїнища горда Греція візантійських ціsarів? Чому не могла оборонитись перед азіятами? Занепад релігії, що мав свій корінь в цезаропапізмі т. зв. грецького православія. Приналежність до Вселенської Христової Церкви, почавши від часів Константина Великого, зробила з Греції могутню імперію, а відпадення цієї держави від Вселенської Церкви продовж двох віків довело її до цілковитого упадку.

І в сьогодніших часах наглядно можемо переконатись про значіння правдивої релігії в житті народу та її вплив на дер-

жавність. Німеччині вистарчила десятилітня праця матеріалістично-соціалістичної пропаганди, щоб з квітучої країни стала румовищем. Намагання цієї пропаганди привернути німецькому народові старо-германську, поганську релігію стало безпосередньою причиною затрати моралі й гуманності, цього колись високо культурного народу, а в слід за тим і упадку.

* * *

І на формування історичного життя українського народу релігія мала великий вплив. Чи не приняття християнства й належність до правдивої Христової Вселенської Церкви вивело княжу державу на вершок її могутності. Щож стало причиною її упадку? Моральний занепад, боротьба й міжусобиці князів, які спричинювали не лише жадоба влади, але в більшій мірі релігійна боротьба, яку викликали ворожі Україні сили.

Порівнюючи історію сусідніх народів, що належали до Риму й до сьогодні не перервали тих зв'язків, переконаємося, що від приняття християнства аж до сьогодні вони заховали свою суверенність, хоч ані своїми прикметами, ані числом, ані багацтвами не перевищали Українців.

Сервілістична залежність української церкви від гордої Візантії, а опісля від азійської Москви, так дуже вязала сили нашої церкви, що вона не зуміла витворити сильних релігійно-державних вартостей для росту рідної держави, як це зробили церкви сусідніх народів, які пригорщами черпали моральну й матеріальну поміч від Вселенської Церкви й західного культурного світа.

Український народ і його церква були свідомі тих користей і тому ідея вдергання єдності з Вселенською Католицькою Церквою тягнеться золотою ниткою продовж цілого тисячеліття. Вороги української держави все робили, щоб не допустити до тієї єдності, хоч деякі з них самі туди належали. Вони знали, що Католицька Церква в Україні стане для неї тим, чим стала для всіх народів заходу: сильним моральним чинником, що відродить українську державність і закріпить її на довгі-довгі віки.

Історія католицької церкви в Західній Україні та воля большевиків стерти її раз на завжди з лиця землі, є важним доказом її значіння для українського народу та моральним дорожевказом для наших грядучих поколінь, де шукати їм опертя та моральної сили в боротьбі за відродження рідної держави.

Історія є учителькою життя, але лише для тямуших учнів, що вміють поміж її рядками знаходити для себе науку, не повторюючи блудів своїх предків.

* * *

Наука з історії української церкви для нас дуже важна й повчаюча не лише тому, що в ній немов в зеркалі бачимо відбитку добрих і злих, світлих і сумних моментів національного життя, але й тому, що вона навчить нас де нам шукати правдивої віри. Чи шукати нам її в тій церкві, яку Христос заложив, чи в тій, яка повстала через грішну гордість земних володарів і зарозумілість амбітних одиниць. Бажаючи щастя для земної батьківщини, не сміємо забувати про найвищу ціль людини на землі, а нею є: все робити, щоб осягнути вічне життя. Осягнути вічне щастя можна лише в Христовій церкві. Працюючи для земної батьківщини стараймося її улаштувати так, щоб вона не перешкоджувала, а помогала нам в осягненню вічного спасіння.

ЯКУ ВІРУ ПРИНЯЛА УКРАЇНА?

В „Повісті временних літ” літописця Нестора читаємо, що київський князь Володимир, приєднавши своєю силою й своїм розумом ріжні сусідні племена, заложив могутну державу, що простором і значінням значно перевищала державу його батька Святослава Завойовника. Князь Володимир був вмілим і розумним організатором, тому бачив, що не завжди зможе ці племена вдергати одною лиш силою в карбах дисципліни, бо не було в державі іншого чинника, що вязавби їх до купи.. Він задумав звязати їх до купи сильним релігійно-моральним чинником, яким на його думку була Христова віра, що запанувала була вже в цілому тодішньому культурному світі.

Володимир вислав своїх послів в культурний світ, щоб вони переконалися, котра віра й обряди найкращі. Літописець описує в поетичному оповіданню поворот Володимирових послів зі світа та їх подив для віри й обряду, що вони бачили в Царгороді. І князь Володимир рішив приняти звідти віру й охрестити цілу свою державу. Стільки літописець про цю подію. Годиться зазначити, що „Повість временних літ” Нестора переходила в Київо-печерському монастирі кілька разів „поправки” або чистку, що її робили грецькі монахи на приказ наставників з Греції в часі змагань української Церкви до цілковитої еманципації від грецької церкви. Ясно, що державний муж такої міри, як Володимир Великий руководився не лише красою обря-

дів, але звертав увагу на ті користі, що він сподіався мати звязуючись релігійно й культурно з Грецією. Бо читуючи дальше літопис побачимо, що Володимир захотів посвоїчиться з грецькою ціsarською династією, що й сталося. Оженившись зі сестрою грецького цісаря Анною Володимир спровадив з Греції єпископів і священиків, що весною 988—989 р. охрестили Україну. Ясно, що вся духовна єрархія була грецької національності, (частинно болгарської), що мала з нею звязки.

Якаж то була віра, що її приняла Україна з Візантії-Царгороду? Безсумнівно історичний факт, що в тому часі в цілому християнському світі була лише одна Христова Церква, яка у всіх справах віри й обичаїв підчинялась Наслідникам св. Апостола Петра, Римському Архиєреєві.

На протязі цілого тисячеліття царила у Вселенсько-Католицькій Церкві єдність та послух. Бували різні вижки хвилини в життю Христової Церкви, чи то під час кровавих переслідувань, чи в часі єресей, та все це переходило без більшої шкоди для Церкви, якою вміло проводив Христовий Намісник, Римський Папа. З історії Вселенської Церкви знаємо, що у важких хвилинах, Христові Намісники скликували Вселенські Собори, на яких або самі особисто були предсідателями, або висилали туди своїх легатів-відпоручників, яких голос був завжди рішучий у всіх спорах і від якого не було вже жадного відклику. Так порішено усі справи єретиків Арія, Нестора й інші й вони проминули безслідно. Годиться зазначити, що навіть дуже грізні єретики, що атакували фундаментальні правила християнської віри, як дві природи Богочоловіка, чи Пречиста Діва Марія Богородиця чи чоловікородиця і т. д. ніколи не відважилися в своїх ложних науках заперечити правду віри, що Римський Архиєрей не є наслідником св. Апостола Петра й видимим головою Христової Церкви. **Таке сильне було переконання про примат Римського Папи.**

ГРЕЦЬКА СХИЗМА-РОЗДОР

Зі старинної історії римського цісарства знаємо, що римські імператори носили ще титул „Pontifex Maximus”, себто найвисший поганський жрець, а почавши від цісаря Августа погани уважали цісаря напівбогом.

Цісар Константин Великий, що в Медіолянському едикті 312 р. надав християнській релігії свободу, заховав той титул, бо відомо, що він охрестився вже на смертному ліжку. Він переніс столицю римського цісарства з Риму на схід в прекрасні околиці Босфору й побудував там нове місто, що й до сьо-

годні носить назву його імені: Константинополь або Царгород, а Греки залюбки називали його Новий Рим. В тому часі в Константинополі було звичайне Епископство, що під зглядом церковної юрисдикції підлягало митрополитові Гераклію. І очевидно, що це мусіло дразнити амбіцію Греків, що Епископ столиці мусів підчинятися в духовних справах Епископові провінціального міста. Отож з волі цісарів царгородський Епископ помаленько перебирає другі епископства під свою юрисдикцію. Це діється спершу в Греції, а опісля цей вплив переходить і на колоніальні епископства в Азії й Африці.

І вже на другому Вселенському Соборі в Царгороді (381 р.) грецькі цісарі й Владики поставили домагання до Собору „що царгородському Епископові належиться друга „честь“ по Папі, а на сході перша“. Та Папа Дамазій потвердив усі деякти цього Собору, а домагання Греків осудив кажучи, що церковна влада не має нічого спільногого з царською владою. І це домагання не стало законом церкви.

395 р. римське цісарство розділилося на двоє: західно і східно римське, що аж до упадку західного в 476 р. проіснували побіч себе самостійно. При тій нагоді царгородський Епископ самовільно приняв титул патріярха. Ані жаден Собор, а пізні Папа цього не потвердили. А вже в 6-тому столітті царгородський Епископ Іван Постник перший раз уживає титулу: **Патріярхос екуменікос**, себто патріярх світа, Папа Григорій Великий в тому самому часі прибирає титул „**Сервус серворум Деі**“, себто: слуга слуг Божих.

Це стремління Греків вивісити столичного Епископа й підчинити під його юрисдикцію інших Епископів, Митрополитів, а згодом і другі східні патріярхати, виявило як найискравіше грецький національний шовінізм, икий для задоволення своїх амбіцій не завагався розірвати єдність Христової Церкви. Справа малася так:

Бардас, брат цісаревої Теодори, матері цісаря Михайла III., був знаний в цілій імперії зі своєї честилюбивості та жорстокості та мабуть всі його знали більше з розпустного життя. В цій своїй розпусті він докотився до крайніх меж, бо жив з жінкою свого сина. За таке розпустне життя патріярх Ігнатій картав його часто. Та це не помогало.

858 р. на Йордан під час Служби Божої, яку відправляв сам патріярх Ігнатій, Бардас хотів приступити до св. Причастя разом з цісарським двором, як це було звичаєм давних християн. Та Ігнатій публично перед усіми присутнimi вірними в катедрі св. Софії відмовив йому св. Причастя. Бардас закипів гнівом і вхопив меч та другі не допустили до кровопролиття.

Завстиджений Бардас покинув церкву та наказав сейчас арештувати Патріярха Ігнатія. Його запроторено в тюрму на одному острові разом з його духовником Лазарієм. На опустілому патріяршому престолі задумав Бардас поставити прихильну собі особу. Коли не вдалося знайти такого кандидата серед Епископів, тоді Бардас наказав це зробити свому міністрові Фотієві. Фотій одного дня постригся в ченці та взяв перше свячення, а до тижня сидів вже на патріяршому престолі.

Хтож висвятив Фотія? До висвячення Фотія Бардас запросив Григорія Азбету, виклятого Папою Римським Епископа Сиракуз, що вів згіршуоче життя. Ані час, ані спосіб свячення Фотія не був згідний з канонами східної церкви.

Першою річчю Фотія було: усунути якнайскорше всіх Епископів, що остали вірні правному патріярхові Ігнатієві. Зробивши це він вислав до Риму своїх послів з повідомленням, що Ігнатій вже старий і немічний, тому зрезигнував, а на його місце Епископи вибрали його (Фотія). Папа, не знаючи ще як малася річ правдиво, висилає своїх послів до Царгороду. Послами Папи Миколая I. були РОДОНАЛЬД, еп. портуенський, і Захарія, Еп. ананенський. На Соборі в Царгороді вони, довіряючи прихильним Фотієві Епископам, підписали зложение Ігнатія з патріяршого престола.

Тимчасом правному патріярхові Ігнатієві вдалося крадьком вислати свого духовника Лазарія з листом до Папи, в якому він описав докладно всю правду. Тоді Папа скликає Собор до Риму й на ньому зложено Фотія, а жадано випущення з тюрми Ігнатія. Та Фотій не покорився зараз. Він скликав Собор до Царгороду, на якому видвигнувши багато закідів проти Захід. церкви, виповів Папі послух і підчинив під свою юрисдикцію всі східні патріярхати. Годиться зазначити, що Фотій, щоб підбурити других Епископів, пофальшивав листи Папи, що були писані до нього і до цісаря Михайла III. Ціла ця справа з Фотієм тягнулася аж до 867 р. коли то цісар Василій I. прогнав Фотія, а привернув знова Ігнатія, який просидів цілий час в тюрмі. Так скінчилася перша спроба Греків зробити в Церкві Христовій роздор.

ГРЕЦЬКИЙ ЦЕЗАРОПАПІЗМ

Однокою дійсною причиною відпадення грецької церкви від католицької церкви була традиційна практика грецької держави завжди мішатися у внутрішні справи церкви. Це зрештою є питоме всім східнім народам. Таке безнастанне вмішуван-

ня світських людей в церковні справи витворило в Греції супремат світської влади над духовною, що є знаний у всесвітній історії під назвою **грецького цезаропапізму**.

Безперечно, що були такі спроби вмішування світської влади в духовні справи і в західних церквах. Та західна церква, що виростала на сильному почутті права старинних Римлян, завжди скидала з успіхом цю небажану опіку, а дуже часто сама узалежнювала від себе світську владу. Є відомі факти з історії, що світський володар з великим упокоренням мусів ждати нераз кілька днів перед мурами замку, щоб одержати побачення з Папою (цісар Генрік IV. і папа Григорій Великий). Західна церква створила таку сильну внутрішну організацію та дисципліну, що помагала багатьом володарям у важких для них хвилинах. Цей моральний авторитет Римських Архієреїв найкрасше видно в добі організації Хрестоносних Походів в справі визволення св. Землі від Турків-Сельджуків.

В наслідок перенесення столиці римського цісарства на схід воно поділилось на дві частини й щойно по упадку західного цісарства 476 р. Константинополь почав доходити до більшого значіння тому, що не мусів тоді боротися проти варварських народів, що спричинили упадок західного цісарства. Цісар Юстиніян довів східне царство до вершка розвою, заволондивши частиною Італії.

Та вже 755 р. кінчиться це панування Греків в Італії. Папа Стефан II. організує папську державу. І тут належить шукати глибшої причини ненависті та призирства цісарів до західної церкви та охота створити в Царгороді окремий, від Риму незалежний, релігійний центр.

Вже Фотій виявив погляд: як цісар сидів в Римі, тоді й голова церкви був в Римі, з хвилиною упадку західного цісарства Рим стратив до того право. І не випадає, щоб Епископ цісарської столиці слухав Епископа з другого міста. Та Папа Дамазій доказував, що справи Божі не мають нічого спільног зі справами світськими.

Той самий закид чисто політичної натури, що не має нічого спільног з науковою Христовою Церкви підніс другий раз Михайло Керулярій 1054 р. та своїм виступом розколов остаточно Христову Церкву на двоє, що триває до сьогодні. Через невільничу залежність царгородського патріярхату від світської влади наступило розірвання Христового містичного тіла, св. Церкви, що кровавить до сьогодні.

Христос казав: „Віддай Богові Боже, а цісареві цісареве”. Вже сама невільничча залежність церкви противиться науці Христа, бо це завжди йде в парі зі шкодою для спасіння душ. Щож

доперва говорити про таку рабську залежність церкви, що перекручує й заперечує фундаментальні догми Христової Віри.

* * *

Грецький деспотизм не задоволився самим відірванням грецької церкви від Апостольського Престола, але підступом, перекупствами та силою змусив церкви в грецьких колоніях підчинитися юрисдикції царгородського патріярха. Грецький деспотизм через інтриги різних своїх духовних висланників все робив, щоб відірвати Україну від Апостольського Престола та про це згодом.

Цей деспотичний шовінізм не був свідомий того, що відриваючись від заходу копає сам собі гріб, бо не знав, що зближався час наїзду східніх орд, яких він сам не був в силі побороти. Ця східна навала підкотилася аж під мури гордого Царгороду. За свою гордість Греки зазнали страшного упокорення, бо в найкрасшій їх святині св. Софії, яку збудував цісар Юстиніян і в якій відправляв гордий патріярх Богослуження, Турки устроили свій мечет, поскидавши з неї золоті хрести. І до сьогодні з чотирох мінаретів тієї святині кожного дня розноситься сумне квиління слуг пророка Магомеда. З гордих колись Греків остала в Царгороді мала горстка обідранних нащадків, що їх Турки вилхали на брудні завулки перемістя, де вони трудяться всяким чорним ремеслом.

Наслідник гордого патріярха перебуває при маленькій церковці на передмістю. Сьогодні він не має ніякого впливу на ті церкви, що їх відірвав від Вселенської Церкви.

Відірвавши різні церкви від католицької Церкви, Царгород ніколи не міг їм заступити Старого Риму, бо сам відпав від джерела Христової сили. Він не міг натхнути ті народи моральною силою, бо сам її не мав. І продовж кількох століть всі ті церкви й народи розплилися в турецькому морі. Багато з них прекрасних і квітучих церков сьогодні повернули до поганства (Абісинія), а інші перейшли на віру Магомеда.

І якщо є десь сьогодні якась Христова церква на азійському, чи африканському суходолі, то це або зайшлив з Європи елемент, або свіжонаввернені до католицької церкви. Так сумно закінчила Візантія.

ВЗАЄМИНИ УКРАЇНИ З АПОСТОЛЬСЬКОЮ СТОЛИЦЕЮ

Вже в заранні своєї історії Україна звертала свою увагу в сторону Апостольської Столиці й західного світа. Та на жаль і з великою шкодою для українського народу ці взаємини бу-

ли замалі ізза віддалі й комунікаційних труднощів. Україні було близше до Царгороду, як до Риму й ця обставина стала причиною, що Україна підпала під сильний культурний, а згодом і політичний вплив Греції, що відбилося прямо катастрофально на занепаді української державності. Не будь того впливу Греків на українську державність, не було б і тих причин, що довели до внутрішнього ослаблення княжої держави. В історії сусідніх нам слов'янських народів, що не були звязані з грецькою, а західною церквою й культурою, можемо пізнати, який будущий вплив мала на них ця приналежність. Безперечно Україна з причини свого географічного положення була виставлена на більші небезпеки та маємо багато доказів, що жадна ворожа сила не могла опертись зединеним силам України. Тільки внутрішня слабість довела Україну до упадку.

На цьому місці наведемо бодай деякі найважніші факти з історії, що вказують на змагання українських церковних і державних мужів відірватись від Греції, а наблизитися до західного світа.

1. Ще перед офіційним запровадженням християнства в Україні княгиня Ольга навязала була контакт з Апостольською Столицею за посередництвом цісаря Оттона I. в справі хрещення України. 959 р. Папа Іван ХV. призначив Епископа Лібатія на цю місію в Україну. Та він помер не виїхавши туди. Його наслідник Адальберт проповідував в Україні слово Боже й помер мученичою смертю серед одного дикого племені. Знаємо також, що вже в часі володіння Володимира Великого в Україні стало перебував і проповідував віру Христову Брунон-Боніфат, який також помер мученичою смертю 1009 р.

2. Син Володимира Великого, а зять польського короля Болеслава, Святополк, мав на своєму дворі у Київі Епископа з Риму Райнбара. Через різні інтриги князів, його братів, та в наслідок програної битви, Святополк мусів утікати з України. Літопис „Повість временних літ” описує цього князя чорними красками тому, що він програв і тому, що цей літопис перейшов докладну чистку Греків, а знаним є, що Святополк склонювався в сторону західного світа й церкви.

Цю думку потверджує факт, що в загальній боротьбі синів Володимира за київський трон згинуло два його сини, Борис і Гліб, що походили від матері Болгарині. Їх обох українська церков проголосила святыми за митрополитування Івана, що походив з Охриди (Болгарія), яка саме в тому часі була в тісних звязках з Римом. Та знаємо, що цій канонізації спротивився царгородський патріярх і ніколи не призначав їх святыми.

3. По смерті митрополита Івана князь Ярослав Мудрий, що княжив вже в Київі поминаючи царгородського патріярха звернувся впрост до Риму до Папи Венедикта VIII. і прохав прислати в Україну нового митрополита. Папа присилає йому митрополита Олексія 1024 р., знова з Охриди, з чого очевидно Царгород не був задоволений.

Тут Греки уживають своїх інтриг. Вони підбурили проти Ярослава Мудрого, тмуторканського князя Мстислава, який в несподіваному наскоку побив Ярослава під Листвиною і в мірі примусив його поділитись українською землею по Дніпро. Кромі того він змусив Ярослава усунути Митрополита Олексія, а на його місце принести Грека Теопемпта (1036 р.)

Та по смерті Теопемпта 1051 р. Ярослав скликав до Київа Собор українських Епископів, на якому вибрано Митрополитом Українця, Ілляріона.

4. Вже в тому часі деякі грецькі монахи Київо-печерського монастиря виступили проти церковно-словянської богослужебної мови кажучи, що тільки трьома мовами належить славити Бога, а то: грецькою, єврейською й латинською, бо в цих мовах був напис на хресті Спасителя. Про вирішення у тій справі монахи звернулися до Риму й одержали відповідь Папи Льва IX. яка звучала.

....Нехай буде це святе письмо і нехай всі язици славлять Бога. І якщо хтось — пише Папа — осуджує славянську мову нехай буде відділений від Христової Церкви, аж доки не відкличе своїх слів. І ви, діти Божі, не вирікайтесь тої науки церкви, якої навчав вас учитель Методій".

Ці слова Папи Льва IX. були виписані на мурах Київо-печерського монастиря 1054 р.

5. В році смерті князя Ярослава Мудрого 1054 р. царгородський патріярх Михайло Керулярій виповів Римському Папі послух. Греки очевидно не занедбували нічого, щоб приєднати якнайбільше церков і народів, що мали з ними якийнебудь зв'язок, до тієї схизми. Самозрозумілою річчю є, що вони не забули й про українську церкву, яка була для них копальнєю золота, бо знаємо, що наші князі не скупили датків на свою церкву. Всі князі давали звичайно десяту частину з усіх своїх доходів на піддержку церкви. Всі ці скарби української землі обильно плили до каси царгородських патріярхів через грецьку церковну єпархію в Україні. І бачимо що князь Ярослав Мудрий два рази старався освободитись від тієї єпархії.

Про ці намагання висвободиться від грецьких впливів знала Апостольська Столиця. І папські посли вертаючи з Царгороду, де занесли буллю Папи, якою виклято Керулярія, не чулися безпечно на грецькій землі.. Вони вибрали поворотну дорогу довшу, але за те безпечнішу — вони поїхали через Україну. І в багатьох тодішніх джерелах згадується, що вони були в Україні цілий рік. Вони були гостями київського князя Ізяслава, сина Ярослава Мудрого, що знаний в нашій історії, як великий прихильник єдності нашої церкви з Римом.

6. 1075 р. князь Ізяслав посилає свого найстаршого сина, майбутнього київського князя, Ярополка-Петра до Риму, віддаючи себе, свого сина і весь український народ під особливу опіку Апостольського Престола. Знаний зі своїх великих реформ в церкві, Папа Григорій VII. приймав Ярослава дуже сердечно й при тій нагоді коронував його і його дружину Іванну на королів України, даючи Ярославові титул „Апостольського короля”. Через них передає Папа лист до батька Ізяслава адресований до: „Короля Руської Землі Димитрія” (таке імя одержав Ізяслав на хрещенні). Цікаво, що в цьому листі Папа ані словечком не згадує про церковний роздор, хоч він був вже двацять один літ.

Петро з Божої волі хоронитиме тебе, твоє короліство і все твоє добро...” і дальнє запевняє, що серед його послів в Україну є його особистий приятель.

З листа цього самого Папи Григорія VII. до польського короля Болеслава видно, що Ізяслав мусів внести до Риму жалобу за грабункові напади Поляків, бо Папа так пише до Болеслава:

....найголовнішою річчю є любов, і дуже нам прикро писати, що ти Болеславе, зломав її забираючи безправно, що належить до короля Руси. Тому ми закликаємо й упоминаємо для любові Бога і св. Петра, направити заподіяні кривди, або тобою, або твоїми людьми. Всяке безправне забрання чужого майна, хочби воно мало бути повернене на добро, не має значення в царстві Христа й Бога...”

Нажаль перший український католицький король України, Ізяслав в 54 році свого життя згинув від скритовбивчої руки грецького інтриганта. Киянине переляли всю свою любов на його сина, короля Ярополка, але і його не минула доля батька. Він також в ще молодшому віці згинув від скритовбивчої руки.

Наслідником Ярополка на київському престолі є Володимир II. Мономах, що походив по своїй матері з династії візан-

тійських ціарів. Він був під цілковитим впливом митрополита Никифора (Грека) та склонювався в сторону схизми. Відомо, що цей митрополит був автором книжки „Розділ двох церков”, яка боронить схизму. Володимир Мономах був першим цезаропапістом на київському престолі.

7) Папа Іннокентій III. по заняттю Царгороду Латинянами 1204 р. висилає своїх послів в Україну з Григорієм Креценті на чолі й радить всім князям слухати його рад та заперестати братовбивчі війни, бо через них спадуть на їх край ще більші нещастві.

8) Папа Гонорій III. пише лист до „Всіх віруючих князів Руси”, в якому напоминає стояти твердо при католицькій вірі, в якій є одноке спасення, бо в протилежному разі спадуть на них Божі допусти.

Цей самий Папа висилає в Україну місіонарів чинів св. Францішка й Домініка, з яких знаний був монах Гіякінт, що заложив в Київі монастир Домініканів. Він перебував в Україні від 1222 до 1226 року.

9) Папа Григорій IX. пише до князя Юрія лист „...по волі Христа є одна церква (вівчарня), над якою є один пастир, намісник св. Петра.”

10) Знаємо, що 1169 р. були в Київі папські послі, які старалися припинити війну між князем Юрієм, а Андрієм Боголюбським та врятувати Київ перед руїною та на жаль вже було за пізно. Цей останній зруйнував його безпощадно.

11) Свято перенесення мощів св. о. Миколая.

Коли спричинений Греками роздор в церкві поглиблявся щораз то більше, тоді Папа Урбан II. постановив перенести найбільші святощі Вселенської Церкви, мощі св. о. Миколая, коло яких діялися різні чуда. Це сталося весною 1087 р. Мощі перевезено з великими торжествами з катедри о. Миколая в Мирах Лікійських в Малій Азії до Барі в Італії, де їх уміщено в катедрі св. Миколая над Адрійським морем.

З тієї нагоди Папа проголосив в цілій Католицькій Церкві загальне свято, що припадає на 9. травня (ст. ст.). Всі церкви, що належали до Католицької Церкви приняли це свято і святкують його до сьогодні.

Його не приняли всі церкви, що були в якийнебудь спосіб втягнені до схизми. В полемічних письмах того часу східні церкви свою відмову мотивують тим, що це не є жадне перенесення мощів, а просто крадіжка вони не приймають цього свята. Всі східні церкви його не мають до сьогодні.

Тимчасом знаємо докладну дату впровадження цього свя-

та в Україні, а саме: 1096 року впровадив його Митрополит Єфрем та уложив спеціальне Богослуження на це свято, де між іншим на Акафісті читаемо:

„Благословен Господь Бог наш, такого пославши Святителя во странах, чудес струй іспущаюча, в Миріх і латиніх вся ісціляюча, і в Руси милостивно посіщаюча”.

Українська церква заховала це свято до сьогодні, без огляду на те, чи вона признавалась до єдності з Римом, чи ні. Українці католики й незєдинені святкують його з неменшим пієтизмом і до сьогодні.

Чи це свято не наводить переконання, що українська церква належала довгі віки до католицької Церкви? І хоч були часи, що на Митрополичому престолі в Києві сиділи симпатики схизми, то однаке ніхто з них не відважився усунути цього свята з церковного календаря.

Від української церкви переняли це свято й російська церква, разом з переняттям інших ціннощів, що їх витворив наш народ, і московська церква має його до сьогодні.

* * *

12) Мощі Пали Климентія.

Висше сказано, що грецьке духовенство в Україні старалося за всяку ціну відірвати українську церкву від єдності з католицькою, а підчинити її юридично виключно під царгородського патріярха. Воно сподівалося в цей спосіб опанувати Україну культурно й політично. Та з попередно сказаного видно, що князі: Ярослав Мудрий, Ізяслав і Ярополк, не хотіли піддатися під такі впливи, бо не хотіли мати під своїм боком агента грецького цісаря.

І українська церква радаб була вирватися зпід тієї непрояханої грецької опіки, яка їй нічого не давала, а навпаки заключувала внутрішній спокій. Наша церква в її столітьдесятирічному існуванню зуміла вже виховати нове покоління своїх духовників-патріотів, що хотіли служити славі рідної церкви й величі рідної держави.

В розгарі боротьби й інтриг грецьких духовників в Україні всі свідомі Епископи патріоти зіхалися 1147 р. до Київа та на місце помершого Митрополита Михайла, Грека, вибрали Українця Клима Смолятича. Проти цього вибору запротестували всі Епископи Греки, яких настановив в Україні Митрополит Михайло. Вони вислали протестаційне письмо до царгородського патріярха й він не дав своєї згоди на вибір Смоляти-

ча. Тоді українські Епископи без згоди патріярха висвятили Смолятича та посадили його на митрополичому престолі в Київі.

Цікаво, що при сяченню Смолятича українські Епископи покористувалися мощами св. Папи Климентія, які по старому переданню мав знайти й привезти Володимир Великий з Криму, де цей святий Папа проживав на вигнанні й помер. Цим фактом українська Єпархія виразно зазначила, до якої церкви вона належить.

І тут грецькі інтриганти не поперестали на цьому. Вони призвали на поміч північно-московського князя Юрія Довгорукого, що заздрим оком глядів на Київ. Майже десять літ велася боротьба за митрополичий престіл в Київі й остаточно побідило грецьке духовенство поперте Москвою.

Юрій прогнав з Київа українського Митрополита Смолятича, а на його місце посадив Грека Константина, проти волі українського народу й церкви. Тоді новий митрополит на спілку з Юрієм Довгоруким перепровадили „чистку” української церкви поусувавши всіх Епископів, що вибрали Смолятича, а на їх місці посаджено Греків.

В заміну за поміч в чистці української церкви Греки з митрополитом на чолі пішли на повну політичну співпрацю з Москвою. Це очевидно є йшло по лінії інтересів України та князі були занадто розсварені й ослаблені, щоб могли ставити успішний спротив. На вислід московсько-грецької співпраці в Україні не прийшло довго ждати. В 1169 р. насунули московські орди в Україну під проводом Андрія Боголюбського, сина Юрія Довгорукого й в страшний спосіб зруйнували „Матір Руських городів” — Київ. Від цієї дати започатковується стало вмішування Москви в українські справи, бо від цього часу аж до сьогодні Київ ніколи не дійшов до такого значіння, яке мав перед цією руйною.

Вже з цього одного історичного факту видно, яку сумну ролю відіграла грецька єпархія відносно України. Разом зі залежністю української церкви Україна попала під політичний вплив Москви.

І хто зна, чи не отряслабся була українська церква від тієї опіки, якби не ще страшніша навала, що грянула зі сходу і другий раз зруйнувала Київ, 1240 р. Монголи добили Україну до решти.

13) Папа коронує Данила Галицького.

По зруйнуванню Київа Монголи рушили в похід на захід, бо в тому часі на галицько-волинських землях княжили два брати Романовичі: Данило й Василько. Обовязок боро-

нити Україну спав на Данила. Маємо згадки в історії, що вже під час облоги Київа Монголами, оборону проводив воєвода Данилів, Дмитро, який боронився завзято разом з чернигівським князем Михайллом.

Український народ не піддавався азіятам, а все й всюди ставив опір. За те всі московські князі пішли дуже скоро до Монголів над Волгу з чолобитнями та повзаючи на черевах попивали кобилячий кумис, просячи їх ласки.

Над цілою Україною зависло страшне марево руїни. В тому важкому моменті звертається князь Данило за поміччю, не до царгородського патріярха, а до Папи Римського, Іннокентія IV., який йому цю поміч обіцює. Знаємо, що Папа висилає в цій справі своїх послів до Монголів. Та на жаль цей великий Папа скоро помер, а його наслідникові не вдалося зорганізувати хрестоносного походу проти Монголів, бо в цьому самому часі організовано такий похід за визволенням св. Землі.

Піддержуючи Данила морально й обіцюючи йому навіть мілітарну поміч західних володарів, Папа посилає до Данила своїх легатів, які коронують його королівською короною 1253 р. в місті Дорогичині на Холмщині.

Цей факт виразно свідчить, яка була тоді церква в Україні, бож відомо, що Апостольський Престол надавав королівську корону тільки католицьким володарям.

Заввага: Данилова корона, яку він одержав від Папи, заховалася до наших часів. З неї перероблено Епископську мітру, яку уживали Перемиські Епископи аж до 1946 р. Відомо, що в тому році Поляки арештували Епископа Йосафата Коциловського, ловили йому зуби в тюрмі в Ряшеві та скотованого передали овоїм приятелям большевикам, які вивезли його в глибину Росії.

Епископську мітру й цілий багатий архів Перемиської Капітули Поляки вивезли до Варшави.

14) Подружжя князів.

Від давніх літ в католицькій церкві витворилася практика, що всі члени пануючих родин, дружаччись з некатоликами, мусіли мати від Апостольського Престолу позволення-диспензу.

Знаємо напевно, що з династій наших князів почавши від Ярослава Мудрого було около трийцять таких випадків подруж членів української династії з членами католицьких династій західної й північної Європи.

У ватиканському архіві можна знайти такі диспензи всіх мішаних подруж з некатоликами, але немає ані одної диспензи у

випадках подруж наших князів і княгинь з членами королівських родів католицьких країв.

Є тільки згадка про одну диспензу, але не від мішаного віроісповідання, а від споріднення в третьому ступені, а саме: брат короля Данила Василько одержав таку диспензу, бо був жонатий на кревнячці в третьому ступені споріднення.

Цей факт також говорить проречно, якою Апостольський Престіл уважав віру наших князів.

ГРЕЦЬКІ ВПЛИВИ І УПАДОК КНЯЖОЇ ДЕРЖАВИ

Українські князі знали якими середниками та кровавими методами старалася Візантія опанувати сусідні народи. Їм напевно був звісний випадок, що стався за царювання імператора Василя I. Цей цісар в страшний і жорстокий спосіб потоптав права болгарського народу. Відомо, що він казав своїм воякам виколоти очі десятъм тисячам полонених Болгар. Він і до сьогодні носить „почесне” імя Василь **Болгаровбивець**.

Знаючи все те українські князі бачили страшний упадок християнського духа і ще більшу деморалізацію, що мов червак безнастанно точила цісарську династію і цілий грецький народ, що на склоні 12 ст. почав хилитись до неминучого упадку. Могучість і слава візантійської імперії проминула. Захід організуванням хрестоносних походів творив нову героїчну еру історії людства. Тому зрозуміла річ, що хотячи двигнути рідну державу вгору наші князі дивились радше на вічно живий і здоровий Рим, як на зігнилу Візантію.

Кажемо, що правдивого приятеля піznати в біді. З висше наведених історичних фактів ми бачили, що у важких хвилинах для нашого народу князі завжди одержували моральну поміч і батьківські ради від Христових Намісників. Вже сам високий протекторат Христового Намісника хоронив наш народ від сусідської захланності та ще більших нещасть.

В тому самому часі Царгород всіми силами старався не допустити українську церкву до цілковитої еманципації, щоб вона стала рідною національною церквою, бо тільки така церква може витворити для народу правдиві духові вартості та підпирати рідну владу. Царгородський патріярх, по більше як триста роках від часу приняття хрещення в Україні, всіми силами намагається посилити туди єпархію грецької національності. Ми бачили, як він доходив до цього дуже крутими дорогами не цураючись входити в союз з ворогами українського народу й держави, які будучи певними співпраці Єпархії від-

важилися зруйнувати Київ, а все це, щоб відірвати його від звязків зі заходом.

І коли зі сходу насували монгольські орди Джінгіс Хана, Україна розбита й розшарпана княжими крамолами, грецькими інтригами, не здобувши на заході приятелів, а опущена східними, в тяжкій боротьбі лягла переможена варварами. За її плечами почала творитися нова московська сила, що в хитрий спосіб била поклони перед азійськими дикунами, рівночасно перебираючи їхні методи і їхні землі під своє володіння.

УЧАСТЬ УКРАЇНИ НА ВСЕЛЕНСЬКИХ СОБОРАХ В КОНСТАНЦІ, ЛЮНІ І ФЛОРЕНЦІЇ

По монгольській руїні Київа й більших міст України, наша батьківщина стратила на сході Європи давне домінуюче значіння. На західно-українських землях існувала ще сильна Галицько-волинська держава Романовичів та вона не об'яла під своє володіння всі українські території, хоч вже при серйозній обороні Київа перед Монголами бачимо воєводу короля Данила, Дмитра. По упадку східно-української держави не проіснувала довго й західно-українська держава.

7. квітня 1340 р. останній володар Галицько-волинської держави Болеслав-Юрій Тройденович згинув від отруї, яку подали йому його власні бояри. Про його смерть оповідає пражський крилошанин Франтішек таке:

... „цей князь ревний до правдивої (католицької) віри, спроваджував з різних країн католицьких священиків і богословів, бажаючи викорінити серед Українців (Русинів) схизму, а вони в обороні тієї віри, отруїли князя й різними способами позбавили життя багатьох католиків”.

І тут паде тінь нещасних відносин України з гордим Царгородом. Трагічна смерть Болеслава-Юрія Тройденовича стала переломовою датою в історії України. З ним зійшов в могилу останній володар України й дата його смерті замикає період державної незалежності нашого краю й народу. Починаючи від тієї лиховісної дати Україна зникає з карти Європи як самостійна держава. З того многоважного чинника політичної рівноваги на сході Європи Україна стає предметом безнастанної боротьби сусідів, що неначе хижі вовки кинулися розшарпувати її наземні й підземні багацтва. Від тієї дати зачинається довгий віковий процес визвольної боротьби українського народу, помережаний упадками й підйомами, невда-

чами й успіхами, що триває до сьогодні й триватиме аж доки Україна не засяде в „народів вольних колі”.

1. Собор в Ліоні

На Вселенському Соборі в Ліоні 1245 р. у Франції, що його скликав Папа Іннокентій IV., в імені Української Церкви виступав **Митрополит Петро Акерович**, якого вислали туди українські Епископи за згодою князя Данила. З актів і декретів цього Собору знаємо, що Митрополит Акерович на пленарному засіданню Собору представляв докладно небезпеку, що загрожувала від Монголів та прохав проти них помочі. З цього виходить, що він належав формально до Католицької церкви. Наші „прочищені” джерела не згадують нічого про нього, як про Митрополита України.

На Ліонському Соборі було також представництво Греків, що предложило свій Символ віри, в якому Патріярх, цісар, всі Епископи й народ визнають верховну владу Папи Римського над цілою церквою. Великі заслуги в цьому положив добробоязливий Патріях Царгороду Веккос.

2. Собор в Констанці

В добі упадку України й періоді, що його попереджував, Україна свідомо й підсвідомо шукає рятунку на заході. Вона висилає своїх представників на Вселенські Собори, щоб там позискати ломіч і рятунок. Та на жаль занадто заросли її стежки бурянами, що їх сіяли ворожі сили віками.

На Вселенському Соборі в Констанці 1418 р. в українсько-литовській добі нашої історії в імені української церкви виступає **Митрополит Григорій Цамвлак**, наслідник Митрополита Кипріяна, що мав тісні звязки зі західною католицькою церквою. Сам Митрополит Григорій Цамвлак був з походження Болгарин, що його вибрали всі українські Епископи на Митрополита на Синоді в Новгородку 1417 р., а на його вибір дав свою згоду литовський князь Витовт. Цамвлака вибрано по смерті Грека Фотія, що був зненавиджений українським духовенством з причини своїх інтриг. Годиться зазначити, що українські Епископи вибрали Григорія Цамвлака на Митрополита проти волі царгородського патріярха.

3. Собор у Флоренції

1438 р. Папа Евгеній IV. скликав Вселенський Собор до Феррари, який докінчено у Флоренції, в Італії, що по попередному порозумінню зі східними церквами мав занятися виключно справою поєднання церков.

На цей Собор прибули представники:

1) східної незєдиненої церкви: Патріарх Царгороду Йосиф, цісар Іван VII., Палеолог, представники трьох східних патріархів, 26 Митрополитів, Епископів і багато ігуменів.

2) західної церкви:

Папа Евген IV., 10 кардиналів, 107 Епископів.

На знавців східної церкви покликано: Митрополита Виссариона, Марка Евгеніка та **Митрополита України Ізидора**.

З причини зарази, що вибухла в Феррарі, Собор перенісся до Флоренції, де він закінчив свої наради про зєдинення обох церков.

З нього винесено таку ухвалу-присягу:

„Признаємо, що Римський Папа, Верховний Архієрей Керманич, Христовий Намісник, Пастир і Учитель християн і що він має керувати та управляти Христовою Церквою, шануючи права й привілеї патріархів”.

Декрет цього Собору був зладжений в двох мовах: латинській і грецькій та його підписали 5 травня 1439 р. 115 підписів зі сторони Західної Церкви і 33 підписи зі сторони Східної Церкви. На ньому є приложені печатки Папи і цісаря. Між підписами фігурує також підпис київського Митрополита Ізидора з такою допискою:

„Ізидор, Митрополит Київа, заступник Апостольського Ст. найсвятішого Патріарха Антіохії Доротея, радо підписав”.

Цікаве, що підпис Митрополита Ізидора є по тій стороні, де є підписи представників Західної Церкви.

Лиш Марко Евгенік, що був дуже впертий під час Собору, виїхав перед його закінченням. Він опісля на свою руку розгорнув діяльність проти ухвал Собору. Ціле нещастя, що Собор не виніс ухвали цілковитого виняття України з під канонічної залежності царгородського Патріарха, чого домагався Ізидор. Та це не сталося тому, що Греки виказали якнайбільше доброї волі й це напевно було їх подразнило.

В поворотній дорозі в Україну Митрополит Ізидор переїхав цілу Україну, що з великою радістю витала його всюди. Він всюди під час Богослужень проголошував акт зєдинення; зачинаючи словами:

„Ізидор, Божою милістю Архієпископ всієї Руси, Апостольський легат для Лівляндії і Литви...”

1441 р. Митрополит Ізидор заїхав до Москви. Та по прого-

лошенню акту про зединення церков, московський князь Василь ІІ. казав замкнути Ізидора в чуднівську тюрму. Звідти Митрополит втік до Київа.

Та тут стрінув несподівану перешкоду зі сторони католицьких Поляків, які зараз по його повороті з Риму ставилися з призищтвом до української церкви. Впливовий латинський достойник Матій не признавав повновластей Ізидора, та робив йому труднощі в проголошуванні декрету Собору на тих українських територіях, що були під Польщею.

Знаємо також, що польський король Казимир Ягайлович під намовою свого дорадника Збігнева Олесницького прогнав Митрополита Ізидора з Київа, а 1451 р. звернувся з прошиською до чеського місіонаря Івана Капістрана, щоб той приїхав в Україну й навертав її на латинський обряд, бо хотів звязати Україну з Литвою й Польщею, що були звязані персональною унією.

Митрополит Ізидор, розчарований приняттям католиків і некатоликів виїхав до Риму, де помер іменований кардиналом, а його тлінні останки спочивають в римській катедрі.

По виїзді Митрополита Ізидора з України московський князь Василь в порозумінню з Казимиром Ягайловичем поставили на київський митрополичий престіл арх. Йону, що був прихильником роздору.

Та сейчас по його смерті 1458 р. Папа іменував київським Митрополитом ігумена Григорія, що був однодумцем і товаришем подорожі Ізидора. В часі висилання Григорія в Україну був присутній в Римі царгородський Патріярх Григорій Мамма, що був католиком, і йому Папа доручив висвятити ігумена Григорія. Папа Пій VI. дав йому буллю, якою підчинив йому 9 епископств:

чернігівське, смоленське, перемиське, турівське, луцьке, володимирське, полоцьке, холмське, галицьке, та тут стрічаємо куріоз. **Москва його не приняла, хоч Царгород належав до Вселенської Церкви. Учні бач стали мудріші від колишніх своїх учителів. Про причину цього й думи-мрії Москви буде мова згодом.**

На цьому місці варта згадати, що по Флорентійському Соборі Українська церква з малими перервами належала до Вселенсько-католицької Церкви продовж 80 літ.

1) **Київський Митрополит Михайло** (1476-77) писав до Папи Сикста IV. і визнав його головство в Христовій Церкві та просив рішення в спірних справах між грецьким і латинським обрядом.

2) **Митрополит Йосиф** (1498-1517) одержав підтвердження Папи на митрополичий престіл в Київі.

3) **Митрополит Макарій** (1495-97) підписав лист згаданого Митрополита Михайла до Папи Сикста.

Та знова українська церква стала предметом торгів між Москвою і Польщею. Польський король Олександер був жонатий з дочкою московського князя Івана III. Василевича. Вона мала на нього такий великий вплив, що він іменує трьох слідуючих Митрополитів, що були ставленниками московського князя й склонювалися до схизми:

Митрополит Йона II. (1519-23)

Митрополит Йосиф III. (1524-34)

Митрополит Макарій II. (1538-55)

По них прийшов **Сильвестр Білкевич** (1558-68) людина без виразного обличчя й слабого характеру.

По ньому був митрополитом **Онисифор Дівочка** (1578-88), що був безпосереднім попередником Митрополита Михайла Рагози, який був одним з ініціаторів Берестейської Унії.

МРІЇ МОСКВИ СТАТИ ТРЕТИМ РИМОМ

Заломання великодержавного значіння Київської Держави, що його спричинили княжі міжусобиці й монгольська навала, значно облегчило консолідацію північних князів, з яких творився помало московський народ.

Князь Іван I Калита (1323-1340) задружався з Татарами і почав помаленько „збирати руські землі”.

Духово-моральної сили в цьому збиранню земель додано йому перенесення київського митрополичого престолу спершу до Володимира над Клязмою за Митрополита Максима, Грека, 1299 р. У відповідь на це 1303 р. була створена митрополія в Галичині та по смерті першого Митрополита Ніфонті, його наслідник Петро Ратенський перенісся прямо до Москви з титулом „Митрополита всеї Русі”. На його місце вибрано ставленника царгородського патріярха Грека Теогноста, який обідавши київську й галицьку митрополії перенісся на стадій побут до Москви. В 1347 р. за короля Казимира Москва добилася формального скасування галицької Митрополії. Вправді була спроба відновити її в 1371 р. та вона під кінець 14 ст. перестала існувати.

Московський князь Іван III. виступаючи проти Литви, яка була злучена з Польщею й помогала їй латинізувати деякі князівства, почав „збирати” князівства проголосивши себе „олікуном православної віри”. В 1472 р. він оженився з дочкою о-

станного грецького цісаря Палеолога, що принесло йому у віні політично-духову традицію Царгороду. І тут повстає в Москвінів думка: створити по заняттю Турками Царгороду Третій Рим з Москви. Цілий ряд актів московського князівства вказує на це бажання, а головну роль в тому грає перенесення київської митрополії до Москви. По смерті Казимира Ягайлова в 1492 р. Іван III проголошує свої претенсії до всіх руських земель.

Це рішення напівазійських московських князів було найбільшою перешкодою обєднанню Української Церкви з Католицькою Церквою. Москва прекрасно знала, що коли українська церква відпаде від її впливів, тоді важче буде користатися моральним кличем „опікунства” православної віри. Знала Москва й те, що прилучена до католицького світа Українська Церква в дуже скорому часі виховає нове покоління духовників, які поведуть рідний народ до відродження, й в слід за тим і до відродження державності. Цього їм мабуть найменше хотілось. Бо вже Іван IV. Грізний проголосив себе 1547 р. „Царем всієї Русі”. Цей азіят на московському троні своїми страшними й масовими екзекуціями підданих здобув собі імя „Грізного”. І цей дикун на троні забажав зробити з напівазійської Москви Третій Рим.

„МІСІЙНА ПРАЦЯ” ПОЛЯКІВ В УКРАЇНІ

По вимертю княжої династії в Галицько-волинській Державі в першій половині 14 ст. Польща зразу кидається загарбувати українські землі, спершу Галичину, а згодом Волинь і другі українські землі. Вже король Казимир, що заняв Галичину в 1340 р. повів притаманну Полякам релігійно-національну політику. Навіть сьогоднішні скрайні націоналісти не видумали б красошої, а саме: він видав закон, що на цих землях можна мати якінебудь посіlosti й займати уряди тільки римо-католикам, а від людей грецького обряду відбиралося майно й всі посади. Цей закон вдарив спершу всяких слабодухів та честолюбивих і вони почали помало покидати обряд батьків, а всіх вартніших і упірніших людей усуваючи силою з батьківської землі.

Україна лежала безсила й розбита між Москвою й Польщею, а її сини ради нещасного лакімства тягнули одні до Польщі, а другі в Москву. Всі ті перебішки, що принимали ласкавий хліб сусідів мусіли скакати так, як їм грали їхні хлібодавці. Всі вони на купу не гляділи на Україну очами її інтересів. Україна стала предметом торгів сусідів, що впихали свої захланні

руки навіть до релігійних справ. Вони гляділи на церкву в Україні під кутом їх державних інтересів. Одно є ясне, що ані Москялям, ані Полякам не була по нутрі незалежна від них обидвох українська церква.

Ми бачили, що доходило часто до куріозів. Здавалось-би, що католицька Польща повинна була сприяти з'єдненню української церкви з Римом, та ми бачили в часах перед і по Флорентійській Унії, що навіть високі й впливові достойники польської церкви не признавали заключеної в Римі Унії. Ми бачили, що польські королі проганяли українських католицьких Епископів та наставляли нез'єднених, хоч сам Царгород належав в тому часі до Риму.

Українську церкву уживали два наші словянські сусіди за оруддя в боротьбі своїх імперіялізмів, а вона сама впадала щораз низше творячи релігійно-духове „дике поле”. Москалі баламутили нашу церкву своєю обороною „православія”, а Поляки заслонювалися своєю „культурною місією” представляючи нас напівдикунами перед заходом. Вони навіть залюбки користувалися титулом „Пшедмуже хшесьціяньства на всходзе Европи”.

То „пшедмуже“ своєю „високою“ культурою продовж двох століть допровадило своїми місійними методами наш народ над пропасть.

В такому важкому й безпросвітному моменті нашого національного життя наша тодішня висша церковна влада опинилася перед великою історичною відповіальністю задолю рідного народу й рідної церкви. Їх болів упадок і пониження нашого духовенства, що стало предметом посмішок і торгів наших обох сусідів.

Наша Єпархія мусіла щось зробити, щоб усунути той невідрадний стан нашої церкви. Їхнім бажанням було унезалежнити нашу церкву і від одного й від другого сусіда. Вона тямлячи на традиції нашої церкви з княжої доби та свіжі традиції Флорентійського Собору, постановила навязати безпосередній контакт зі Західною Церквою. Звідти сподівалась українська церковна Єпархія тієї моральної помочі, що двингулаб нашу церкву з упадку й пониження та зрівналаб її з іншими церквами західного світа.

Така віднова єдності з Римом відібрали Полякам моральне право робити їхні „місії“ в Україні, а рівночасно відірвали нашу церкву від наказів Москви.

Наших Владик притягав лад і порядок Католицької Церкви, що по Тридентійському Соборі отряслася була вже цілковито від удару, що їй завдали були протестанти. Рішення на-

ших Владик відновити тісні звязки з Римом вказує на глибокі католицькі традиції церкви, а також на їх великий політичний розум, бо це був і є сьогодні одинокий вихід і дорога до цілковитого унезалежнення нашої церкви та відродження нашого чароду.

ЧАСИ ПЕРЕД БЕРЕСТЕЙСЬКОЮ УНІЄЮ

Мабуть найстрашніший період української історії це часи, що слідували по литовсько-українській добі. По т. зв. Кревській Унії, де литовський князь Ягайло оженившись з дочкою короля Ядвигою, став польським королем і своєю особою злучив ці дві держави в одну цілість. Польща бере верх над поганського тоді Литвою. Разом з Литвою переходят під польське панування всі ці українські землі, що були з нею в злуці. Цей державний симбіоз Литви з Польщею кінчиться остаточно т. зв. реальною Унією в Любліні 1569 р. де повстає з тих двох країв одна держава. Тим фактом остаточно прилучено до Польщі цілу Правобережну Україну і деякі провінції Лівобережної.

Отже Польща стає господарем найбільше заселених українських територій. На всіх цих землях запанував страшний гнет і неволя. Українському народові відмовлено не лише політичні права, але йому відібрано всі соціальні права. Його скинено до ролі робучого скота та заставлено відробляти панщину. Польський король наділював українські землі різним шляхтичам та майже не інтересувався їхньою господаркою на тих землях. Яка була їхня господарка найкрасше оспівав український народ в своїх піснях.

Наслідком тієї господарки ми стратили майже всю нашу провідну верству на користь Поляків. Осталась з народом тільки церква, що тиснена з усіх сторін падала щораз низше. Польська бутна шляхта виганяла священиків разом з народом на панщину. Священик різвився від простолюддя хиба лиш тим, що вмів прочитати Богослужебні книги. Він не ходив до школи, бо таких не було, а вчився читати від своего батька і це саме знання передавав своєму синові.

Маємо в нашій історії багато доказів, що польська бутна шляхта в своїй „культурній місії“ докотилася до того, що винаймала жидам українські церкви, а вони за кожне отворення церкви для Богослужіння брали скільки хотіли.

Чи могло таке бідне, понижене й темне духовенство боронитись? Чи могло воно боронити рідний народ перед кривдами? Очевидно, що ні.

1588 р. царгородський патріярх Єремія II. їхав до Москви,

куди просив його цар Теодор, щоб установив патріярхат, що сталося 1589 р. В поворотній дорозі Єремія за згодою короля Жигмонта, що дав йому свій „глейт”, повернув на Україну. Першою його справою було зложити симоніста Онисифора Дівочку, а на його місце 16. серпня 1589 р. висвятив **Митрополита Михайла Рагозу**. На Епископа Луцького висвятив Кирила Терлецького.

Патріярх вступив також до Львова та надав львівському брацтву право Ставропігії, себто, щоб воно могло наглядати над Епископом, що причинилося до ще більшої анархії в церкві й було причиною прилучення до унійних змагань Еп. Балабана, що опісля відкликав свій підпис, бо був безідейний і перестрашився труднощів.

Перший зїзд Епископів, на якому զапало рішення в спріві заключення Унії мав місце в Белзі 24. VI. 1590. На ньому були присутні Епископи: Гедеон Балабан (львів.), Кирило Терлецький (луцьк.), Леонтій Пелчицький (пинськ.) і Діонізій Збіруйський (волод.). До цього вони опісля приєднали всіх інших Епископів і самого Митрополита Михайла Рагозу.

Наради тягнулись досить довго так, що при кінці 1594 р. всі наші Епископи написали письмо до Папи й короля, що задумують приступити до Католицької Церкви. При кінці 1595 р. виїхали до Риму Епископи: Терлецький та нововисвячений Еп. владимирський Іпатій Потій та в імені усіх Епископів і церкви 24 грудня цього року в присутності Папи і кардиналів зложили присягу про приступлення до Католицької Церкви.

По своєму повороті скликали Синод до Берестя, на якому проголосили Унію торжественно, цілому українському народові.

БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ

Дивним дивом з приводу Берестейської Унії робилося в нас та подекуди робиться сьогодні багато галасу, мовляв: ця Унія була польська авантюра, що мала помагати перевести український народ на польське. Очевидна річ, що такий погляд розповсюдили прихильники розеднання. Їм у відповідь можна б відповісти, якщо постанова наших Владик приїхатись до Католицької Церкви була польська авантюра, то оборона „православія” була московська авантюра. І треба назвати наших Владик більшими патріотами за те, що старалися унезалежнити нашу церкву від обох окупантів, як тих, що боронили її залежності від Москви й Царгороду, що не мав ніякого значіння, а був знаряддям в руках Турків і Москалів.

Зрештою постанова наших Владик не була нічим новим, а на-в'язанням до світлих традицій княжої доби та Константського, Ліонського й Флорентійського Соборів.

Про відносини в Україні й причини заключення цієї Унії російський історик, професор київського Університету Орест Левицький, що сам був православний і ворог Унії, (Архів ЮЗ Росії том VI. частина I. з 1883) пише так:

„...Булоб смішним приписувати інтригам і підступам Єзуїтів доконання такого великого церковного перевороту, яким дійсно була Унія. Недорічним є також спихати на систематичне польське переслідування, якого ніяк не можна доказати. Польське правительство може в дечому поперло Унію, але її не створило. На впаки можна сказати, що правне положення української (в оригіналі руської) церкви ані за Баторія, ані за Жигмонта III. ані не погіршилось, ані не поліпшилось. Не треба шукати основних причин Унії в інтригах Єзуїтів, ані в намірах польського уряду, але в нутрі самої церкви та зіпсуттю підстав її організму; в тій внутрішній отруї, що знищила її й зробила легкою добиччю для кожного ворога. Джерелом і корінем зла був розстрій єпархії та крайна деморалізація більшості її представників, а до того розстрою приложили свою руку царгородські патріярхи надаючи ставропігійським брацтвам, що складались зі світських простих людей, надзвичайні привілеї, яких ніколи не було в канонах Східної Церкви. Ці брацтва мали власті над духовними і Епископами і через те правильна адміністрація церкви стала неможлива, бо вкралися до неї протестантські зародки. Без того всі інші причини не могли створити Унії, бо такі події не повстають зі зовнішніх причин, але в наслідок внутрішнього процесу. І навіть дезорганізація укривала в собі багато небезпечних зародків, що й без зовнішніх причин мусіли допровадити до Унії, або ще більш небезпечних переворотів”.

Вище наведені слова російського історика, ворога Унії, вказують на правдиві причини Унії. Отже не чиєсь чужі інтриги, не охота піти по лінії легкого опору чи охота запродати віру або народ, як це стараються переконати нас деякі наші нез'єдинені історики, але внутрішня потреба церкви, що попавши в страшний нелад не могла сама вийти з нього.

Для зілюстровання тодішніх відносин нашої церкви пода-

ю виїмок з листа, що його написала українська шляхта 14. лютого 1585 р. до тодішнього Митрополита Онисифора Дівочки, що був попередником М. Рагози:

....Велике нещастя переходимо за вашого пастирства, бо скитаємося всі утиснені плачем, як вівці без пастиря, хоч вашу милість нашого старшого маємо. Але ваша милість подвизатися і праці чинити, словесних овець від вовків боронити і ні троха в нічому святому благочестію ратунку додавати, не рачиш..." За пастирства в. м. досить всього злого в законі нашім сталося, яко згвалчення святостий, св. Тайн замикання, запечатування св. церков, заказування дзвонення... А што єще к тому, порубання хрестів, забирання дзвонів до замку і гволям жидам. І єще в. м. і листи свої отворені, проти церкви Божої, жидам на поміч даєш, їм на радість, до більшого пониження нашого закону святого і нашого жалю. До того які спустошення діються в церкві... ігумени живуть з жінками і дітьми і володіють святыми церквами. І ще багато інших безобразій, чого з жалем на один раз не можемо описати. Бога ради обаяся ваша милість. Жаль душі і совісти вашої милости".

З листів короля Жигмонта III. знаємо, що полоцький Архієпископ Симеон був знаний як симоніст, що продавав духовні посади за великі гроші та давав за гроші розводи. Король упоминає його кілька разів.

Епископ Теодозій Лазовський (Еп. Володимира) був обвинувачений власним духовенством за хабарі, грабіж чужого майна і розбій.

Епископ луцький Іван Красецький розігнав монахів з монастирів в Дубні, забрав їх майно, а навіть обрабував церкву. Напав на монастир в Жидичині і повбивавши монахів прогнав звідти Епископа вигнанця Теофана.

Епископ холмський, перемиський і пинський мимо канонів східної церкви живуть з жінками і дітьми в епископських столицях. Вони позволяють священикам вдівцям за відповідні суми женитися другий раз.

Львівський Епископ Гедеон Балабан у формальній війні з Іваном Лопаткою Осталовським здобув це епископство. Через 30 літ здирав з вірних шкіру. Митрополит і патріярх кидали на нього клятву та він кпив собі з них. Братів своїх Івана посадив в Угневі в Жидичині та свого братанка Ісаю призначив на свого наслідника.

Ще можна б продовжити такі приміри, які вказують на у-

падок нашої церкви. Коли ж Епископи так низько упали, то щож говорити про нижче духовенство, та про вірних. Нижчі духовні одушевлялися протестантськими єретичними писаннями, що були тоді в моді.

* * *

На цьому місці варта б згадати про перешкоди, яких за знали Епископи проголошуячи Унію, а особливо заняться де що особою, що найбільше противилася Унії. Цією особою був князь Константин Острожський, який бачучи занепад нашої церкви сам був спершу мотором Унії, а опісля ображений його поминенням в тому ділі, гарячо виступав проти неї. Щоб не бути голословним наведу виїмок листа Острожського до Іпатія Потія, який був його любимцем і за його проханням висвячено Потія на володимирського Епископа. 21. VI. 1593 князь пише до Потія:

....від давна я мав охоту, яка не меншала, а збільшалась, в такому занепаді, знищенню і опущенню нашої Матери Східної Церкви, шукати, розважати й роздумувати над способами, якими можна було привернути Христову церкву до первісної карності — не для добра того світа, але боліючи над занепадом Христової Церкви, для пониження тих, що відпали від Риму, а колись були нашими братами, задумав я, чи то постановив з Посевіном (Апост. Делегат Польщі) не сам, але зі своєю старшиною і презвітерами радити і диспутувати над деякими конечними річами св. Письма.

В дальших словах напоминає Іпатія Потія, щоб на цього річному Соборі в Бересті говорив з усіми Епископами про усунення розєдання Церков і відпадення нашої церкви від Риму, і кінчить так:

....я сам зобовязуюся на тій основі, що ухвалять Епископи, порозуміти особисто з Папою, бо для порятування здоровля іду до Італії".

В цьому листі князь подає свої усілія:

збереження всіх східних обрядів, майна, Папа має заборонити перехід з грецького на латинський обряд. Всі Владики мають бути допущені до Сойму і Сенату. Перед Унією треба порозумітися з царем і патріархом.

Вкінці додає, що... „в церкві треба б дещо поправити, головно щодо св. Тайн та інших „людських видумок”.

По такому листі Острожського, ані Іпатій Потій, ані Кирило

Терлецький не хотіли притягати його до цього діла. Називати св. Тайни людськими видумками, ще було вже грубим кальвінізмом, під якого впливом був Острожський, бо мав в своїй Академії професорів єретиків. Зі знаних кальвіністів був там Кирило Люкаріс, що дивним дивом став опісля царгородським патріярхом.

Самі Епископи роблять між собою тайком не говорячи про це нічого Острожському. Це образило його гордість, бо він був наймогутнішим князем в цілій Польщі.

І щойно по виїзді Потія і Терлецького до Риму Острожський довідався про вже доконаний факт. Він тоді кидає всю свою повагу й впливи проти Унії. Приєднує проти неї всю сусідську шляхту, також шляхту литовсько-білоруських земель що організуються у Вильні та концентруються кого віленського брацтва.

І коли Епископи по поверненні з Риму скликають собор до Берестя, він скликає чернь і низьке духовенство на другий собор таки у Бересті. Зі собою бере ватагу узброєних людей (300), щоб розігнати Собор Епископів. Для додання поваги цьому противі-Соборові Острожський спровадив з Молдавії протосінкела Никифора, якому потім доказано шпигунство на користь Турків і прогнано. Острожському вдалося перемовити на свій бік Балабана і Копистенського (Еп. перем.).

І так українська Церква роздвоїлась. Та Унія не впала, як цього деякі сподівалися. Хоч і козацтво також виступило проти неї.

Унія починає щойно розвиватись за Митрополита Велямина Рутського, який своїми реформами поставив греко-католицьку церкву в Україні на сильні основи.

Іпатій Потій

Смерть св. Йосафата, Архієпископа Полоцького стала переломовою довою в розвитку св. єдності в Христовій Церкві.

* * *

Коли польський Сойм і Сенат заявилися бути проти Унії, зі згляду на козацькі загрози бунту, Рутський і св. Йосафат ідуть до Варшави її боронити. Всі польські світські й церковні достойники показують на них пальцями, не хотять подати їм руки, та називають їх бунтівниками.

Навіть передше дуже прихильний Унії князь грецької віри Сапіга виступає проти неї.

Примас польської Церкви Гембіцкі 1623 р. на Соймі у Варшаві вносить в імені латинського Епископату Польщі формальне внесення про скасування Унії.

Примас Мацей Любенські забороняє носити уніяцьким епископам епископські відзнаки й титули.

Врешті король дає свою згоду царгородському патріархові висвятити на всі Епископські катедри, де були вже греко-католицькі Епископи, нових незединених контр-Епископів.

І здавалось, що започаткована єдність пропаде. Та Божа ласка доповнила цього, що здавалось було пропаще. Найбільший гонитель Унії, що спричинив мученичу смерть св. Йосафата, Мелетій Смотрицький, сам навертався до Унії, і пише тепер письма в її обороні.

ХТО Й ЧОМУ ВИСТУПАВ ПРОТИ УНІЇ

Про князя Острожського, що опершу сам спонукав Епископів через своєго ставленника Іпатія Потія до привернення єдності з Апостольським Престолом, а опісля став непримиримим її ворогом та головним організатором спротиву, ми вже говорили вище. Годиться зазначити, що він був наймогутнішим магнатом сучасної йому Польщі. Король завжди числився в державних справах з його думкою. І простудіювавши докладно часи довершування Унії, можна цілком напевно твердити, що лише завдяки спротиву Острожського, проти Унії виступила шляхта й міщанські брацтва. Він став їх патроном і моральним провідником. Він підсилював морально і фінансово всі полемічні письма проти Унії, які писали згromаджені в його Академії професори, що самі заражені сектанством старалися впроваджувати ці переворотні ідеї в життя української церкви.

Знаною річчю є, що в тому часі в цілій середушій Європі ширився протестантизм, який своїми egoїстично-вільнодум-

ними ідеями відірвав багато церков від Апостольської Столиці. Цей модний тоді в Європі рух був дуже поширений в Польщі, а головно серед багатших шляхотських родин, що висилали своїх синів на студії за кордон. І лише тій модній психозі треба приписати цю легкість, з якою вдалося Острожському приєднати проти Унії білорусько-литовсько-українську дрібну шляхту. Ця розагітована шляхта боялася, що з її запровадженням церковної єдності, вона стратить свої впливи і привілеї, якими користувалася досі в церкві.

Очевидна річ, що за шляхтою мусіло піти багато нижчого духовенства, що були в їх добрах і були здані на їх ласку й неласку. Що міг зробити темний і бідний священик проти волі свого пана, який висилає його разом з вірними на панщину?

Дальше з листа шляхти до Митрополита Онисифора Дівочки ми бачили, в якому страшному моральному стані жило тоді духовенство, не лише нижче, але й вище. Всі ті духовники знали, що з хвилею привернення єдності з Апостольським Престолом всі ці „золоті часи” мусять перейти до історії. Звідси також їх нехіть до Унії.

Проти Унії виступали також міщанські брацтва (Львів, Вильно). Знаємо, що царгородський патріярх Єремія повертуючи з Москви відвідував і Україну. Він у Львові надав брацтву особливий привілей т. зв. ставропігії, себто надав йому права в чисто церковних справах наглядати за Епископом. І в разі якихнебудь його ухиляв брацтво мало доносити про це патріярхові. Такого привілею досі не знала ані східна, ані західна церква. Це цілковито протестантський принцип, якого не могла толерувати католицька церква ані тоді, ані не толерує його тепер.

Кирило Терлецький

Знаємо, також, що Москва була гарячою покровителькою протиунійних 'виступів'. Вона старалася брати під „свої о-

пікунчі крила" всіх „православних Русинів". З державної точки погляду Москва не могла інакше робити, бо по заложенню московського патріярхату 1589 р. вона старалася перебрати всі ці міліони вірних спершу під церковну залежність, а опісля „соєдинити" в своїй імперії.

Засновуючи в Москві патріярхат царгородський патріярх давав Москалям це моральне право до „возсоєдинення".

Навіть по висвяченню нової незєдиненої Єпархії в Україні, на якої чолі став Митрополит Йов Борецький, не задержано довго незалежності української церкви від Москви. В Переяславській умові 1657 р. Москва встановила точку, що київський Митрополит має підчинитися під зверхність московського патріяха. Та формального підчинення київської митрополії Москві довершено за згодою царгородського патріярха 1668 р. Так сумно закінчилася церковна „опіка" Москви своїм „православним братом". Ця залежність української церкви від Москви прибрала найдальш посунені рабсько-сервілістичні форми. Це показалося по програній війні Мазепи під Полтавою 1709 р. Цар Петро І. наказав через свого патріярха всім українським Владикам і духовним кожного року в день програної Мазепою битви, виклинати торжественно в українських церквах цього великого патріота й сина України. Требаби цілий світ перейти зі свічкою в білий день, щоб знайти приклад подібного рабства. І українські духовники „страха ради юдейська" виклинали цього Великого Гетьмана кожного року, аж до 1917 р.

* * *

Знаємо також, що спершу байдужне до церковних справ козацтво виступало також проти Унії. Щоб зрозуміти чому козацтво це робило треба тямити з кого воно переважно рекрутувалося. Наша історія каже, що всі угнетені й переслідувані по селях люди, прогрішивши чимнебудь проти свого пана, втікали в світ за очі аж доки не опинились на Запоріжжу, цьому прибіжищу гнаних і голодних. Хтож то був ці пани, що знущалися над безборонним населенням та казали своїм гайдукам виганяти людей до схід сонця на панщину? Це переважно люди польської національності й римо-католицької віри. Отже маємо готове психологічне підложжя, що спричинило нехіть козацтва до Унії. Противникам Унії легко було настроїти до неї вороже козацтво, мовляв: хочуть запродати нашу віру панам, Ляхам, бо й ті пани належали також до Риму, того самого Риму, до якого хотіли прилучити Епископи нашу церкву.

Чи можна було вимагати від простого козацтва належного розуміння усамостійнення нашої церкви від московської і польської в тому часі, коли ж і сьогодні, мимо тих величезних заслуг нашої католицької церкви, є люди, що не розуміють цього.

Зрештою в історії козацтва є багато таких справ, що ми не можемо їх до сьогодні зrozуміти, пр., чому козацька чернь притиснена Поляками до муру вивдавала своїх провідників на муки?

Чому Хмельницький, будучи під Варшавою, не заняв її? Чому козаки заключили Переяславську угоду з Москальми, хібаж че знали до чого то допровадить? Чому вони робили на приказ Москви „Чорну Раду”? Чому врешті духовник Запоріжжя радив і молив козаків не стріляти в Москалів при руйні Січі, бо... то „православні брати”?

І ще багато інших речей можна би наводити. Тому також важко зрозуміти, чому козацтво не здобулося на стільки політичного розуму й не підперло рідних Владик-патріотів в справі унезалежнення української церкви від ненависних сусідів, а пішло за голосом демагогів проти неї.

Може хтось сказати, що вони робили це з патріотизму. Дивний патріотизм! Чи може сьогодні хтонебудь закинути нашим Владикам, що повернули до єдності з Римом, якийсь непатріотичний вчинок? Своїм життям і своєю працею для рідного народу й церкви вони засвідчили свій патріотизм.

А який же патріотизм князя Константина Острожського, що не вмів навіть своїх рідних синів виховати, бо два з них зрадили

Св. Йосафат

свій народ і перейшовши на латинство начали на український народ? Чайже в стадії творення Унії ніхто не думав сьогоднішими категоріями. І Константин Острожський і вся шляхта і врешті все козацтво належало до одної держави і переліцтовували себе у вірнопідданчих листах до польського короля, прохаючи його знищити церковну унію. Чайже сам Конашевич Сагайдачний, що проголосив себе „покровителем православія” боровся за могутність польської держави й проти Турків і проти Москалів та згинув від понесених в цих війнах ран. Отже будьоб смішним твердити, що козаки виступали проти Унії з патріотизму в об'єктивному значенню цього слова.

За плечами ворогів Унії без сумніву стояли чужі сили, що зручно використовували козацтво. За кулісами стояли в першій мірі Поляки й Москалі. Знаним є, що в часі перед Унією українська шляхта „грецької віри” масово дезертирувала на латинство, а в слід за тим і проладала в польському морі. Маємо багато листів Митрополита Рутського до Апостольського Престола де він просить заборонення приймати перехід з гречького на латинський обряд.

Маємо лист Папи Урбана VIII. з 1. лютого 1624 де видається таке розпорядження:

....,не вільно ні кому, ані світському, ані духовному, а тим менше Василіянам змінити обряд і переходити на латинство, без дозволу Апостольського Престола”.

І це й інші розпорядження Папів припинили в значній мірі цю обрядову дезерцію. На жаль Унія прийшла дещо за пізно й не було вже що рятувати. Якщо сини Острожського здезертирували, то щож говорити про інших. З хвилиною запровадження Унії Поляки тратили моральне право перетягання наших людей на латинство. Їм Унія стала не вигідна й комплікувала справу, бо зі сторони наших Владик йшли скарги до Риму й треба було оправдуватися. Тому ми бачили, що навіть церковні достойники були проти Унії й домагалися на Соймі її скасування.

Знаємо також, що король Володислав IV. вніс формальне жадання до Риму в справі скасування Унії, мотивуючи заколотом в державі.

Історик Петрушевич в творі „Сводная Галицько-Русская Літопись” пише, що незединений Митрополит Київа Йов Борецький вислав вже в 1625 р. луцького Епископа Ісаака до москов-

ського царя Михайла Федоровича з проханням „заопікуватися” Україною і Запоріжжям. Хоч Йов Борецький згодом змінив свою думку про Унію, то все таки його крок полішив далекийдучі й катастрофальні наслідки для Української Державної Ідеї.

Православні Українці придержувалися інструкцій Царгородського Патріярха Трофана: **Жити в згоді з Москвою, яка є однієї віри з ними і під загрозою клятви не піднімати зброї проти Москви.**

Єдність віри з Москвою завела Україну в московське ярмо.

З цього можемо оцінити велич Берестейської Унії та політичний розум її Творців, які без нічиеї помочі, а лише власними силами мали на оці лиш добро вірної справи й трудилися для неї, в протиенстві імпортованого чужинцями православія, що завело Україну в чуже ярмо.

Ухвали Комісії Короля Володислава IV.

Король польський Володислав IV., якого особистим приятелем був незединений Митрополит Київа, Петро Могила, назначив спеціальну комісію, що мала „спаціфікувати” Русінуф. Б її склад входили:

Новодворські, Еп. Познання, і Лещинські, воєвода більський — як сенатори та Радивил (кальвініст), Осолінські, Мартин Рей, і Дидинські — як посли.

Комісія винесла слідуючі постанови:

1. Свобода віри, богослужень, брацтв, шкіл, семинарій, друкарень — для зединених і незединених.
2. З єдиному Митрополитові підлягають всі зединені

Веніамін Рутський

вірні України. До нього належить Видубицький монастир. Катедра св. Софії і монастир в Гродні належать незєдиненому Митрополитові.

3. Неуніяти мають вибрати 4-ох Епископів: львівського, луцького, перемиського і мстиславського. Перемиський зєдинений Владика Атаназій Крупецький має зре-зигнувати. Луцьке Епископство з катедрою мається повернути незєдиненим, а Епископ Почаловський має зібратися до Жидичинського монастиря.
4. Король ерегує мстиславське Епископство з осідком в Могилеві.
5. Печерська Архимандрія, Михайлівський Собор і всі інші церкви Київа і три найбільші у Вильні мають пере-йти до незєдиненого Митрополита (Могили).
6. Мало бути свободний перехід з Унії на православіє і на-влаки.
7. Обі сторони мають заперестати всякі процеси.

На основі ухвали цієї королівської комісії, що видала т.зв. „пакта конвента”, при українській католицькій церкві остали слідуючі Епископства: володимирське, холмське, пінське і роздвоєне полоцьке.

Чи не можна бути назвати „православіє польською авантурою” на підставі ухвали цієї Комісії?

Кобринський і Замойський Синоди

Про діла й працю українських зєдинених Епископів пише о. Калінка, Поляк, з великим жалем і завстиженням, таке:

„...українські Епископи... опущені королем, Сеймом і польськими Епископами, лишені самим собі —тратять маєтки й доходи, їх життя в сталій небезпеці, а мимо того стоять твердо за законом церкви та з неустроши-мою відвагою, проти схизми, проти комісарів Сейму боронять повірені їм душі, а згодом коли козаки і Мо-скалі заняли Литву і Русь—коли вистарчало бути уні-ятом, щоб стати мучеником—чи між монахами Василі-янами і Епископами знайшовся бодай один зрадник? І коли після двадцяти літ того невисказаного гнету, що його витерпіла зєдинена церква, прийшла нарешті хви-ля спокою, чи її Владики діждалися принайменше тієї заплати, що браття з латиноського польського Еписко-пату запросили їх до свого збору? Та де там. Раз-

у-раз відпихані та помітувані, неначе люди чужої віри, не перестали одначе вірно служити побіч тих, які про них навіть чути не хотіли".

Оце слова чужинця, що іх кидає своєму громадянству як правду в очі, хоч вона дискредитує його в очах цілого католицького світа. Ці слова є рівночасно найбільшим признанням того громадянства зі сторони якого унійна справа зазнала дуже багато перешкод.

Та мимо всіх тих перешкод зі сторни своїх і чужих українська католицька церква жила і розросталась. Боже Провидіння посилає в її ряди двох великих мужів-подвижників: св. Йосафата та Митрополита Рутського, що кладуть під неї сильні основи.

По мученичій смерті св. Йосафата, що його вбила підмовлена Мелетієм Смотрицьким товла, справа Унії приирає інший оборт. Кров св. Мученика стала чудотворним насінням розросту Унії, так, що недавний її гонитель-Савло, Мелетій Смотрицький, протикандидат на Епископський престол в Полоцьку, навертається до неї і стає її гарячим пропагатором. Він до своєї смерті пише в її обороні багато цінних письм.

Митрополит Рутський закладає сильні основи під рідну церкву. Він реформує всі монастирі і закладає Духовну Семінарію, діставши матеріальну поміч від Папи Урбана VIII.

1626 р. він скликає Синод Епископів до Кобрина, на якому переведено слідуючі важніші ухвали в справі наладнання організації і дисципліни церкви:

1. Епископи мають кожного року здавати Митрополитові звіт зі стану своїх Епархій.
2. Упімнено й погоджено чорне й біле духовенство. Тут йшло про монахів Василіян, що гордили білим духовенством.
3. Загрожено симоністам церковними карами.
4. Рішено що чотири роки відбувати Синоди.
5. Наказано при кожній Епархії заложити архіви.

Бажаючи цілковитого унезалежнення української церкви від погубних впливів сусідніх держав Митрополит Рутський веде переговори в справі створення незалежного українського патріархату в Київі. В тій справі заангажовуються найбільше Епископ луцький Пузина, київський воєвода Адам Кисіль і нездинений Митрополит Петро Могила. Досі заховалися листи Папи Урбана VIII. до цих осіб в справі створення українського патріархату в Київі, які Пала передає через Івана Дамаски-

на, Домініканина в Римі, що мав заразом провірити на місці цілий стан справи.

В тих переговорах Митрополит Рутський виказав як най-більше доброї волі і свого апостольського духа, бо годився, що в разі обеднання цілої української церкви під покровом патріярхату в Київі, він годиться, щоб патріярхом став Митрополит Могила. Та на жаль пізніші події не сприяли до-кінченню цього діла.

* * *

Церква помало переборює первісні труднощі. Вона чим-раз то більше привертає дисципліну й карність і своїм духовно-моральним станом щораз то більше зближається до Католицької Церкви західного світа. Цей лад і порядок української католицької церкви так притягаючо ділає на незединених братів, що вони помаленько приєднуються до неї.

Та однаке на сильній основі стала українська католицька церква щойно по Замойському Синоді, на якому українські Владики цілковито зрівняли її зі західною церквою приймаючи ухвали й засади Тридентського Собору, а залишаючи східний візантійський обряд.

Замойський Синод був скликаний 1720 р. в Замості на Холмщині за Понтифікату Папи Бенедикта XIII.

З призначення Папи Бенедикта XIII. Апостольський Нунцій, Архієпископ Едессенський Еронім Грімальді був предсідником Замойського Синоду, що відбувся в парохіяльній церкві Пр. Д. Марії і св. Миколая в Замостю.

Присутні були:

Еронім Грімальді, Архієп. Едесенський, предсідник,
Лев Кишка, Київський Митрополит і Епископ всеї Руси.
Йосиф де В. Виговський, Ексарх Руси і Еп. луцький,
Флоріян Гребницький, Архієп. Полоцький,
Лаврентій Друцький-Соколинський, Еп. Смоленський,
Йосиф Левицький, Еп. Холмський,
Атаназій Шептицький, Архієп. Львівський і Кам. Подільського,
Еронім Устрицький, Еп. Перемиський,
Теофіль Годебський, Еп. Пінський (висвячений під час Синоду).

Було присутніх ще девять Архимандритів і декани з усіх Епархій та багато чорного й білого духовенства.

Отже бачимо, що в протягу кілька десять літ всі українські Епархії, що не були ще попали під московське ярмо приєднались до єдності з Апостольським Престолом. Український на-

род що був в єдності зі західною церквою і західнім світом починає двигатися помало вперед.

Зноваж українська незєдинена церква, що по проганій битві під Полтавою почала під володінням Москви затрачувати всі національні ціхи та служити чужому імперіалізму на шкоду рідного народу. Факт виклидання Великого Сина України Івана Мазепи тією церквою проречисто вказує, кому вона служила.

Загроза царгородського патріярха Теофана, що кине клятвою на кожного, хто піднесе свою руку на московського православного царя, поділала навіть на духовника Запорожської Січі Володимира Сокальського, що 1775 р. закликав січове брацтво не боронитись проти Москалів, що руйнували Січ, бо то... православні браття.

По розборах Польщі та невдалому повстанню Костюшки до Росії припали всі українські землі крім Галичини, Закарпаття і Буковини.

Москва нищить нашу церкву в 19 ст.

Загарбавши східно-українські землі, Москва почала там гospодарити на свій лад. Вістря політики царських посілаків звернулись в Україні в першій мірі проти католицької церкви. Микола I. касує Унію на Волині, про що буде мова в слідуочому розділі. Всім священикам наказано згори перервати всякий зв'язок з Римом, а призвати зверхність московського патріярха. Довгі літа тривала ця „місійна“ праця московського православя в Україні. Її жертвою впали многі тисячі священиків і вірних, а десятки тисяч Христових борців коротали своє нужденне життя у важких умовинах сибірського заслання.

Ця завзята та нерівна боротьба тривала аж до 1875 р. коли то цар Александр II. видав строгий указ покінчити нарешті з Унією в найгостріший спосіб. Цей указ відносився головно до Холмщини й Підляшшя. Читаючи про ті вандальські погроми царської салдатески над безборонним населенням, що ніяк не хотіло віддати своїх церков на православіє, маємо правдивий образ православного дикунства самого царя і його спричинників, що закриваючись обореною православія втопили Україну в огні й крові.

Після переконання Москви українська католицька церква була розсадником мазепинства, себто стояла на національній платформі, бо й дійсно вона така була й за то й нищено безпощадно. З ліквідацією рештків української католицької церкви збігається факт заборони того самого царя Александра

говорити й писати в Україні українською мовою. Цей дикий указ Москви є знаний під назвою Валуївського указу, що звучав: „Не било, нет і бит не может никакого українського язика.”

Факт, що Москва ще перед нищеннем елементарного права нашого народу: говорити рідною мовою, поспішила добити нашу церкву свідчить про її високу вартість для нашого народу та її значіння у відродженню української державної ідеї.

Страх Москви перед відновленням української католицької церкви був так великий, що навіть по проганій війні з Японією в 1905 р., коли то ловіяло трошки свободнішим духом, Москва ніяк не хотіла дозволити на Холмщині реагувати наші деякі церкви. Тоді царський уряд заявив отверто, що признає в Росії лише православну й римо-католицьку церкву, а не признає ніколи католицької східного обряду. В наслідок цієї політики Москівських околов трохи тисяч Українців перейшло позирно на латинство, заховуючи тайно всі практики свого обряду, це т. зв. **калакути**.

Страх царських поспіаків перед українською католицькою церквою був так великий, що вони не дали спокійно спочати мощам св. Йосафата, а потайки перед українським народом закопали їх вночі перед дверима церкви в Білій Підляшській, де вони спочивали до відродження нової Української Держави, в 1918 р.

Годиться зазначити, що мощі св. Йосафата винайшов по довгих і докладних розшуках ще перед першою світовою війною Митрополит Андрей Шептицький. Ці мощі спочивають тепер в церкві св. Варвари у Відні.

ПОЧАТОК І ЗНАЧІННЯ СЛОВА „ПРАВОСЛАВНИЙ”

Україна приняла св. Віру з Царгороду через Болгарію в тому часі, коли і Царгород і Болгарія належали до Вселенсько-Католицької Церкви. Разом з вірою Україна приняла й церковні обряди, що їх здебільша заховала й до сьогодні, заховуючи первісну старо-болгарську літургічну мову. Чому ж здебільша, бо Українська Церква продовж цілого тисячеліття до церковних обрядів і богослужень поддавала багато своїх питомих практик і богослужень, притаманних українському народові, яких не має ані грецька, ані болгарська церква.

Розбита українська церква на католицьку і „православну” творила свої практики в двох напрямках. Католицька, що була лутчиком між заходом і сходом, творила ці практики біль-

ше в західному дусі, а незединена церква підлягла впливові московської Синодальної церкви по скасуванню Патріярхату за царя Петра Великого. Цей московський вплив був такий великий, що Українцям силою накинено московську вимову в богослужебній мові, чого немаж в українській католицькій церкві, яка заховала українську вимову.

Про якунебудь „православну” віру в часі приняття хрещення України, яка існувалаб незалежно від Апостольського Престола, не згадує ніяка історія світа, бо такої віри ніколи не було. Звідки ж взялося слово „православний”-ортодокс?

Вселенські Собори в Нікеї (325 р.) і в Царгороді (381 р.) укладаючи Символ Віри означили Церкву Христову: **Одна, свята, католицька і апостольська**, (по грецьки це звучало: мія, гагія, католіке кай апостоліке екклезія). Деякі церкви до нині відмовляють так Символ Віри (незединена Болгарія і південна Сербія). Також рукопис нашої „Кормчої Книги” з 13 ст. має ще це слово, яке опісля замінено на „соборна”.

Слово: ортодоксія (ортодокс) екклезія ужито перший раз на Вселенському Соборі в Халкедоні 451 р. Там на предложення Папи Льва осужено єресь Евтихія про одну природу Христа і сказано, що... всі ті церкви, які підчиняються цьому декретові Собору є **ортодоксой** (православні), а всі, що не підчиняються (пр. церква халдонська) є **гетеродоксой** (кривославні).

Всі грецькі Минеї з того часу величають Папу Льва I. називаючи його: головою ортодоксіє екклезіє. Також в Літургіях св. Василія Великого й Івана Золотоустого приходить це слово (ортодоксой християной). Це слово переложили Апостоли св. Кирило і Методій на словянську мову: православния християни. Відомо, що оба святі браття є великими святыми католицької церкви, а не якоїсь іншої православної церкви. Цього слова дуже часто уживає західна церква й до сьогодні.

Чому грецькі схизматики ужили цього слова, називаючи свою церкву православною легко догадатись. Воно мало бути доказом їхньої правовірності, та мало оправдати їхнє відпадення від Христової Церкви. Уживати цього слова на оправдання схизми проти якої воно було перший раз ужите щонайменше видається смішним і занадто зарозумілим. Та і в цьому випадку пробивається гордість і зарозумілість Греків. Грецька церква через свою єпархію насадила це слово також і в Україні.

В цьому випадку можна би навести аналогію в уживанні другого грецького слова „демократія”, якого уживається сьогодні дуже часто. Та кожний здорово-думаючий чоловік пре-

красно знає, що за цим словом криється на заході, а який зміст криється в большевицькому „раю” за цим словом. Та річ не в словах, а в ділах. По ділах можна пізнати котра церква православна, а котра кривославна, чи та, що пішла на услуги діялові, чи та, що боронить Христа і Його науки.

Цуратися цього слова „православний” немає чого й Українцям католикам, бо воно є католицького походження й на сказання католицької науки. Зрештою Апостольський Престіл виразно й рішучо наказує його уживати в св. Літургії й інших відправах.

КІЛЬКА ДАТ І ФАКТІВ З НИЩЕННЯ УНІЇ НА ВОЛИНІ І ХОЛМЩИНІ

Про нищення Кат. Церкви Москвою вже згадано дещо перед тим. Тут подаємо кілька історичних дат і фактів, що виразно вказують на те, що українська католицька церква по розборах Польщі була одиноким заборолом українства в боротьбі проти московського імперіалізму.

По першому розборі Польщі 1773 під Росію попала лише Полоцька Архідієцезія. В договорі з Польщею 18. вересня 1773 цариця Катерина II. загарантувала всякі права розвиткові католицької церкви. Та вона цього ніколи не додержала. Їй спішно було зліквідувати цю церкву, тому видала указ на підставі якого громадське начальство мало право рішати, яка віра має запанувати в даній місцевості. Очевидно, що московське начальство настановляло завжди своїх людей. Наслідок цього указу був такий, що продовж трьох років силою „навернено” на московське православ'я 800 церков з 1,000.000 вірними.

По другому розборі Польщі ця сама цариця в договорі в Гродні 13. липня 1793 в осьмому артикулі договору заприсягла дати свободу католицькій церкві. Та вже цього самого року скликала до Петербурга тайну нараду та через свого міністра Олексія Пушкіна придумувала способи якнайспішнішого „навернення” уніятів на православ'я. За порадою Архієп. Евгена Булгака (Грека) створено „місійну установу” під проводом Мінського Архієпископа Віктора Садковського, якому дано щорічний фонд в сумі 20,000 рублів на „місійну працю”. Цей Владика видав до католицького духовенства й вірних заклик, що мовляв, Унію запроваджено силою і тепер вже можна знова вертати до православної віри, яку визнає сама цариця. Вистарчала заява кількох людей даної місцевості, щоб приїхали царські жандарми й силою відібрали церкву від ка-

толиків та передали її православним. Всіх опірних священиків і вірних арештовано й вислано спершу в тюрму, а згодом на Сибір.

1795 р. цариця видає цілий ряд указів, силою яких змушувано до переходу на православ'я дітей тих батьків, що їх предки 200 літ тому перейшли на Унію. Видано також указ, що для існування парохії потрібно найменше сто родин, якщо бракувало кілька родин, тоді парохію ліквідовано й прилучувано її до сусідної православної. В той спосіб вже в 1795 р. силою повернено до православ'я 2.300 католицьких церков.

Цього самого року спеціальним указом цариця скасувала Луцьку, Володимирську й Пинську Епархію, а ерегувала такі нові православні: подільську, волинську, литовську і білоруську.

В наслідок тих всіх указів цариці всі католицькі дієцезії стратили лиш в 1796 р. 5.000 парохій, а остало 200. Загалом по розборі Польщі Москва „навернула“ всіх 9.316 церков, 45 монастирів і св. Василія Великого та около 8,000.000 душ.

Цар Павло I. (1796-1801) не пішов дорогою матері Катерини. Він повернув багато засланих на Сибір священиків та сконфісковані маєтки й реактивував на домагання Папського Легата такі Епископства: Полоцьке, Берестейське й Луцьке. Цьому дуже противився св. Синод і... **польський римо-католицький Архієпископ Сестшенцевіч**. За його гуманні закони Москви задусили цього царя.

Цар Александр I. (1801-25) пійов слідами свого батька. Він створив в Петербурзі римо-католицьку Колегію, якій піддано також справи нашої церкви. До неї покликано представників нашої церкви, чому знова противився св. Синод і **той самий Сестшенцевіч**. Вкінці цю Колегію поділено на дві часті: римо- і греко-католицькі. 1806 р. цей цар створив уніяцьку Митрополію чому знова противився **Сестшенцевіч** і св. Синод. Першим Митрополитом став Архієп. Гераклій Лісовський.

Стан української католицької церкви в році смерти Александра:

4 Епархії, 1 Митрополит, 5 Епископів, Церковна Колегія з 5-ох членів, 4 Консисторії.

3 Епархіяльні Семинарі, 1476 парохій, 47 монастирів, та 1,427.598 вірних.

Стан католицької церкви на Волині: (зокрема):

2 Епископи, Консисторія, 160 парохіяльних церков, 460 священиків, 25 монастирів, 111.598 душ.

Цар Миколай I. пішов дорогою бабуні Катерини. В пер-

шій мірі він знищив всяке друковане слово (молитвеники і тд.). Він відірвав нашу церкву від зв'язків з Апост. Престолом та полішив лише два Епископства: литовське й білоруське. Церкву нашу піддав спеціальній Колегії підчиненій Сенатові.

Він скасував Василіянський Чин. Скасував всі Богословські школи. Заложив православну Епархію в Почаєві. Від уніятів відібрав всі богослужебні книги, а накинено всі московсько-православні книги. Священикам заборонено говорити проповіді, щоб не повчали вірних про ріжниці між католицькою і православною церквою.

1833 р. надав намісникам право іменувати парохів. Він дав також наказ відбирати кожну уніяцьку церкву, яка колинебуде належала до православної церкви.

Та остаточно добили католицьку церкву старанно вищукані свої зрадники: Йосиф Семашко, Лужинський і Берест (Епископи з ласки Москви). Вони заражали від всіх священиків присяги на вірність православію та що не будуть противитися переходові вірних на православіє. Тоді понад 200 священиків поїхало на Сибір, багато замучено, а багато пішло до Галичини. Одним з перших мучеників був батько Семашка.

1838 р. всі три Епископи-москофіли зложили формальний акт „возєдинення” та хотіли приєднати до зради Митрополита Булгака, але він до своєї смерті не пішов на те. 1839 р. проголошено „добровільне возсоєдиненіє” нашої церкви з московською православною.

* * *

В світі піднісся великий крик в обороні переслідуваних християн, тому дещо злагіднено ці переслідування й цьому завдячує Холмщина й Підляшша вдережання католицької церкви довший час.

Царське правительство накинуло Холмському Епископові Іванові Терещкевичеві своєго дорадника в особі Івана Потія, що відіграв таку саму роль на Холмщині, що Семашко на Білорусі й Волині. 1864 р. царський указ підчинив церкву на Холмщині Урядовій Комісії. Від церкви відібрано всі маєтки й фундації на державний скарб, що платив священикам „жалованіє”. Скасовано всі Василіянські монастири. Всіх вірних своєї церкви священиків усунено з парохій. 1866 р. цар наказав ув'язнити Адміністратора Епархії та цілу Консисторію та вивезти до тюрми. Князь Черкаївський назначив нового Адміністратора Войціцького, що покликав собі до помочі галицьких москофілів Пилипа Дячана і Маркила Попеля. Всі вони разом стали грабарями Унії на Холмщині. Папа Пій IX. екскомуніку-

вав Войціцького проти якого виступило також багато священиків, та всіх їх арештовано.

Заходами Апостольського Престола Холмщина дісталася законного Епископа-Ординарія Михайла Куземського, з Галичини, якому царське правительство і жандарми робили страшні труднощі в управі тоді рештки нашої церкви. І він на жаль не міг там довго бути й повернув назад до Галичини.

По ньому царські посилаки передали управу Холмської Епархії Маркілові Попелеві, що добив там унію до решти. Спеціальним царським указом наказано всім державним властям допильнувати, чи підчинені Попеля виконують його наказів. Тоді арештовано 43 упірних священиків, 22 прогнано до Галичини, а в двоє більше вислано на Сибір.

По парохіях чинено страшні насильства при відбиранню церков, пр. в селі Пратулині під час відбирання від католиків церкви народ поставив чинний, завзятий опір так, що жандарми і військо відкрили до людей вогонь і вбили 15 людей, а більш 80 було важко ранених. В селі Дрелові в той сам спосіб вбито 9 людей.

В той спосіб „добровільно” прилучував католицьку церкву до московського православ'я наш галицький москофіл Попель.

Щойно по ліквідації церкви зачали збирати підписи людей за „добровільним возєдиненіем”. Ці листи вислано до батюшки царя, який в травні 1875 р. позволив ласкаво приняти до „Матері Русских Церков” українську католицьку церкву Холмщини й Підляшшя.

ВАРШАВА ЗНОВА КИДАЄ КОЛОДИ УКРАЇНСЬКІЙ КАТ. ЦЕРКВІ

По упадку відродженої Української Державності по першій світовій війні, Москва і Варшава заключили другий Андрусівський мир. В договорі в Ризі вони поділили між собою українські землі. До Польщі припала Галичина, Полісся, західна Волинь і Підляшшя. Все інше на схід забрали большевики.

Знищенню Унії за московського царата було ще свіже в памяті українського народу. Митрополит Андрій Шептицький на основі повноважностей від Апостольського Престола, внаочи особисто від вірних та бувших по російських теренах про їхню охоту вернути до Риму, висвятив Преосвященого Йосифа Бочняна на Епископа-Ординарія в Луцьку.

З цього приводу впливуло до Риму обвинувачення, зі сторони польського католицького духовенства, що мовляв Митрополит

полит Шептицький самовільно без згоди Апостольського Престола висвятив Йосифа Боцяна. Цей важкий закид ставив Митрополита в дуже неприємне положення.

Апостольська Столиця візвала Митрополита до Риму в цій справі. Переїзджаючи через Відень Митрополит мав прикрай випадок, а саме: якийсь злодій вкрав його течку з документами й по віднайденню течки нічого там не бракувало крім.... дозволу помершого вже Папи на висвячення двох Епископів для української церкви. Під час посбуту Митрополита в Римі знова стався другий випадок, а саме якась невидима рука повидирала з шематизму якраз ту картку де було поміщене імя Боцяна, як Епископа Номіната, також хтось викрав колію з Архіву. Та, людина такої міри ,як Митрополит Андрей, зуміла в інший спосіб доказати одержання таких повновластей (через свідків) перед московською інвазією Галичини, бо і св. Отець і Митрополит передбачували знищення української церкви та намагання перевести її на московське „православіє”.

Про цю польську інтригу говорилося отверто в тісних кругах св. Юра у Львові та про неї отверто говорив професор Богословської Академії о. Др. Андрій Іщак, що його замучили большевики. Вона жде остаточного свого висвітлення від майбутнього історика української церкви.

І мимо того, що Апостольський Престіл признав свячення Епископа Боцяна важним і дав свою згоду на віднову знищеної Єпархії в Луцьку, польська католицька влада ніколи не допустила Епископа Йосифа Боцяна до обняття своєї Єпархії де facto.

Заходами Митрополита Шептицького на Волинь виїхали ОО. Місіонарі Редемптористи, що старалися заспокоїти релігійні потреби новоповертаючих католиків Українців. Цих всіх новонавернених підчинювано юрисдикції латинського Епископа Шельонженка, що очевидно збуджувало нехіть до повороту. Та Полякам йшло, щоб повертаючі переходили на латинство й ставали зразу Поляками. Стара політика. Та згодом Апостольська Столиця знайшла посередний вихід, назначуючи на ці терени Апостольського Візитатора Преосвященого Миколу Чарнецького. З цієї Візитатури мала згодом повстати Єпархія.

В ціли спаралічування цього поворотного руху польський варшавський уряд видумав т. зв. Ревіндикацію поунійних церков і маєтків, себто, відібрati від православних Українців тільки ті церкви й маєтки, які колись царський уряд знищивши Унію відібрав уніятам, а віддав незєдиненим. Чайже польський

народ ніколи не був власником отих дібр, і не мав ані формального, ані морального права їх відбирати.

Як виглядало практично це відбирання, то наше громадянство здебільша знає та не все, бо урядова цензура не дозволяла всього публікувати. Автор цих рядків мав нагоду бачити прекрасні поруйновані Божі храми. При тому довідувався від людей, що польська поліція руйнувала навіть багато таких храмів, що їх вже виставили незединені браття по знищенню Унії на тих теренах. Я також бачив, що з церковного дерев'яного матеріалу поляки побудували „Дом людовий” (село Голубе), з якого стін виглядали позамазувані малюнки святих. В одному місці я бачив (назви села не пригадую), що польський народний учитель устроїв собі в давній церковній захристії кучу для безрог. Таку, бачите, культуру приніс між наш народ.

І цікаво, що на голос розпуки українського народу не виступила в обороні його церковна Епархія, що преспокійно сиділа собі у Варшаві та жувала з польського корита український хліб. Не чути було також голосу протесту українських культурників, що також сиділи у Варшаві під боком самого Митрополита Діснізія. Не чути було голосу протесту зі Сеймової трибуни. Одні політики, сидячи на ласкавому хлібі Поляків не мали відваги, а другі в тому самому часі помагали воєводі Юзефському робити на Волині „дике поле”. Та ...прийшла „любов” тих панів до своєї церкви, але... але значно пізніше, тоді коли проминула небезпека. Деякі з них навіть почули в собі покликання до духовного стану.

Серед тої зловіщої мовчанки й плачу українського переслідуваного народу дався чути могутній голос оборони звідти, звідки ніхто його не сподівався. Святоюрський Святець Митрополит Андрій видав своє Пастирське послання в обороні кривджених християн-братів. Це його послання відбилося гомоном по цілому світі й піднесло на дусі український народ. Переслідувані незединені браття пізнали хто їх пастир добрий, що душу свою полягає за вівці свої.

Ще в 1939 р. мені показували в деяких хатах на Холмщині відпис цього послання Митрополита Андрея, за читання якого польська поліція давала драконські кари.

Треба було чути оповідання цих переслідуваних і бачити з яким захопленням вони говорили про Великого Митрополита.

КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ВІДРОДЖУЄ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД

Що дала українському народові католицька церква найкраще видно на прикладі Західної України. Вистарчило 150

літ приналежності до західної церкви й західної культури, щоб переродити ментальність українського народу. Під впливом цієї західної церкви й культури український народ віднайшов своє „я” та виріс на модерний народ з усіми його прикметами.

Почавши від створення „Руської Ради” українська католицька церква Західної України виховала покоління борців за національну свободу та права рідної нації, мимо страшних перепон і труднощів з польської сторони. Західна Україна стала Піемонтом для усіх віток українського народу, що цілими пригорщами черпали звідти натхнення й силу у своїй боротьбі. Навіть найбільші вороги католицької церкви мусять їй то признасти.

Про працю й відданість католицької церкви в Україні хай свідчать переслідування Поляків, що все були звернені в першій мірі проти неї. Тиоячні процеси проти духовенства цієї церкви виливали золотими буквами її світлу історію. Всякі пакифікації, тюрми, Берези, а під час війни й розстріли в першій мірі досягнули українське католицьке духовенство. В усіх важких моментах, що іх переживав наш народ, коли й політики тратили голови й всяку надію і втікали в світ за очі, покидали рідний народ, рідна церква оставала при юному в люту-скруті й ділила з ним долю й недолю.

НАША ЦЕРКВА В 1939-41 рр.

З попередньо сказаного виходить ясно, чим стала католицька церква для рідного народу. Вона просякнула в кожну ділянку праці на шляху до визволення рідної нації. Католицька церква та її представники стали дійсними провідниками українського народу. Всяка, навіть чисто політична акція, яку не підперло духовенство, мала мало виглядів на успіх. Це загально знана правда. Через свій високий ідеалізм і шире віддання своєму народові, не лиш у праці над його спасінням, але й у праці над його культурним, економічним і врешті політичним двигненням, українське католицьке духовенство здобуло в народі таке довіря й такий авторитет, що навіть в жадній іншій країні західної Європи такого не знайдемо. З власного досвіду можу сказати, що навіть в Італії духовенство не користується таким великим довірям, мимо того, що там католицька церква не переходила такої важкої долі, як в Україні.

Для української Державної Ідеї католицька церква стала тим звеном, що отримала його зі західним культурним світом

і довела його до повного культурного й політичного відродження в нових часах.

В такому стані застала Західну Україну перша інвазія большевиків в 1939 р. Чи був цей високо боєвий стан нашого народу в Західній Україні большевикам на руку? Очевидно, що ні. Вони прекрасно орієнтувалися в ситуації, бож мали своїх платних п'ятиколонників. Тому й перший зі своїх ударів спрямували проти католицької церкви.

Першу фазу політики большевиків зглядом нашої церкви можна схарактеризувати крайно негативною й ворожою, але обережною. Церкву й духовенство вони поставили зразу поза законом. Всі церкви обложили страшними тягарями й податками, а священиків старалися при кожній нагоді представити перед людьми як непотрібних галапасів, що... „плють кров селянина й робітника.” Всім священикам і їхнім родинам відібрано всі громадські права (можна було лише голосувати при виборах, щоб давати примір своїм парохіянам), а в десятеро побільшено їхні обовязки. Щоб позбавити священиків впливу на молодь відібрано їм право вступу до школи, а учителям і учням заборонено ходити до церкви. В усі церковні свята відбувалась шкільна наука. Зі шкіл в скорому часі повидали хрести й образи з усіх стін.

Большевики всіми силами намагалися скинути наше духовенство до ролі євангельських прокажених, з тою тільки ріжницею, що їм не наказано ще було носити зі собою дзвінків. Очевидно, що така роль не усміхалась священикам-патріотам, що виховали свій народ. Мимо тих всіх розпоряджень і цькувань комісарів НКВД майже в ніодному селі не сталося нічого важного, про щоб не радились люди священиків. Навіть скрайно скомунізовані підміські околиці оцінили належно значіння священиків по приході большевиків, хоч за Польщі часто проти церкви виступали.

Вже тоді почалась скрита, але завзята боротьба католицької церкви проти большевизму й його погубних ідей, яка прибрала спершу форму пасивного опору та байдужності зглядом усіх розпоряджень влади. Церква дсраджувала народові виконувати лише те, за не виконання чого могли громади терпіти переслідування влади.

Українське громадянство почало жити подвійним життям: публично, на приказ влади з нехіттю виконувансії зарядження та слухано її брехливої пропаганди; приватно, в своїх домах придумувано способи якби то найкраще заховати себе, а головно свої діти від комуністичної гнилі.

Спосіб такого подвійного життя характеризує слідуючий

випадок, який мав місце в одній школі, куди приїхав більшевицький інспектор на візитацию, чи і як учитель вбиває наказані більшевицькі ідеї в голови своїх малих вихованків:

— Івасю, чи є Бог?, — питає інспектор.

— Не, не... знаю, — оглядаючись на всі сторони відповів Івась.

— Якто не знаєш...? Чейже товариш учитель говорить тобі про те?

— Тай тай... пан... товариш учитель говорили, але...

Нічого але. От говори, є Бог, чи нема? розсердився інспектор.

— Просу па... товариша шпектора, та то є так: в школі то ніби Бога нема, а в дома то є --- відповів Івась. І зі задоволенням, що свого „пана”, а тепер товариша учителя, не всипав в біду й Бога не відрікся, на голос підтягнув свого „вуйка” під носом.

Публично інакше і в дома інакше, це вияв загального пасивного спротиву народу проти більшевиків. Та за кілька місяців більшевицька влада зуміла вже неначе той галапас-павук розмотати свої шпитунські сіти й насадити навіть по селах своїх сек-сотів (шпіцлів), що хочнехоч мусіли доносити до неї про такий стан народу. Більшевики пізнали, який сильний вплив має католицька церква на рідний народ. Тому постановили взятися гостріше.

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ — РЕВНИЙ АПОСТОЛ І ОБОРОНЕЦЬ

Про саме походження, працю й заслуги Великого Митрополита Андрея для української церкви й народу вже написано ще за Його життя таку масу праць і публікацій, що майбутній історик матиме неабияке важливе завдання, щоб представити його вірно для тріадучих поколінь. Хто по цій другій війні мав нагоду говорити з високо поставленими мужами західного світа, то переконався, що вони стільки знали про Українців, що ці мають славного Митрополита Андрея Шептицького. Цей Муж Божого Прovidіння неначе біблійний Мойсей понад сорок літ невтомно трудився для рідного народу, щоб з „лінивих номадів, люд геройстворити”. Не було майже одної ділянки національного життя, що не була б ним створена, або не користувалася його моральною й матеріальною опікою.

Всі культурно-політичні змагання українського народу під кінець 19. і в цілій першій половині 20. століття сдержали незагерту печать Його духа, з якою грядучі покоління підуть в майбутнє.

Митрополит Андрей Шептицький

Ревність Апостола в справах Христової Справи і гаряча любов до рідного народу були злучені в особі цього Великого Митрополита. І в хвилях радості та смуту завжди Його пастирське слово було тим огненним стовпом, що просвічував народові путь до світлого майбутнього.

Він не покинув народу під час першої світової війни, хоч зінав, що прийдеться йому терпіти. Він був з народом в хвилях його радості під час відродження рідної Держави, а коли вона з ріжких причин впала, Він виїхав в західний світ, щоб перед сильними світа цього свідчити про кривду рідного народу. По своєму повороті, що наступив по великих перешкодах зі сторони Поляків, Митрополит в цих тяжких хвилинах життя українського народу під польською займанщиною ревно й неустрасимо боронить свій народ, та рятує його від зневіри.

Та Господь приготовив українському народові ще тяжчий досвід. Боже Провидіння зарядило, щоб українська католицька церква видала борців і мучеників за Христові ідеали й права поневоленої людини.

Знане становище Митрополита Андрея до большевиків перед війною не перейшло ніякої зміни по їх приході в Західну Україну. І тепер Він, як пастир добрий, боронить рідний народ від комуністичних гнилих і погубних ідей. Все й всюди Він використовує нагоду та заохочує народ до витривання у вірі, бо... „Бог зсилає свої важкі допусти, але й дасть силу їх віддержати до спасенного кінця”.

Щоб приготувати своїх вірних на ще гірші часи, що грянули, Митрополит заряджує продовження недокінченого Львівського Синоду. Всі ухвали Синоду були спрямовані до піднесення християнського життя в новій дійсності. Там придумувано способи, якби найуспішніше заховати український народ перед безбожницькими впливами большевиків.

Большевики, відібравши митрополичу друкарню „Бібліос”, заборонили поширювати всяку релігійну літературу. Колиже Митрополит Андрей розсылав свої пастирські послання писані ручноюальною то й її відібрано. Та Митрополит писав їх рукою, а опісля вже одні відписували від других і так поширювали.

Така жива личність між тим Великим Пасторем і його стадом була аж до приходу Німців в 1941 р. Це неустрасиме й тверде становище нашої церкви стало причиною арештувань багатьох священиків, з яких одні ще перед вибухом німецько-большевицької війни були вислані на Сибір, а другі згинули мученичою смертю (зі самого тільки Львова згинули: о. Др. С.

Конрад, о. Др. А. Іщак, о. Чемеринський, о. З. Ковалик ЧНІ. і багато других з усіх трьох Епархій).

Апостольський Престіл, знаючи становище большевиків до релігії взагалі, а до Католицької Церкви зокрема, дав Митрополитові Андрієві власті висвятити Епископа-Помічника, що в разі вивезення або мученичої смерті Митрополита Андрея ставби його Наслідником. Про висвячення довголітнього Ректора Богословської Академії у Львові о. Др. Й. Сліпого на Епископа довідалося духовенство і вірні щойно по приході Німців в 1941 р.

* * *

Вибір о. Др. Йосифа Сліпого на наступника Митрополита Андрея стався тому, що він був знаний як науковець і добрий виховник та ніколи не займався чисто політичними справами, і це мало хоронити його й цілу церкву перед закидами большевиків про „націоналістичний ухил”. Та помимо того, що Пресвята Йосиф до самої смерті Митрополита Андрея не провадив самостійно Львівської Архієпархії, ані в тих кількох місяцях по смерті Митрополита Андрея не займався жадною політикою, його арештовано й засуджено за... політику.

З того ясно, що большевики засудили на каторжні роботи Митрополита й всіх інших наших Князів Церкви лиш тому, що вони належали до Епархії Укр. Кат. Церкви та не хотіли літи на „возсоєдинені”.

ДРУГИЙ НАІЗД БОЛЬШЕВИКІВ І СМЕРТЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ

Нашому громадянству сьогодні здебільша відомі причини релігійної метаморфози большевиків. Приперті до муру німецькими полками та опинившись в обличчі нечуваної досі дезерції своїх власних військ, вони аж тепер відчули, з яким великим призирством глядить населення „раю” на свою жорстоку владу. Щоб відвернути від себе цю неминучу катастрофу большевизму, „батько народів” Йосиф Сталін рішив поклонитися зненавидженим капіталістам з „гнилого заходу”. Щоб показатись гідним засісти з ними до одного стола він (отої батько) рішився дозволити ласково своїм рабам з „раю” молитись Богу. Він зізнав, що західний світ і говорити з ним не схоже, доки в большевії не наступить свобода релігії.

От і „батько” дозволив відкрити деякі церкви, а большевицька пропаганда сотнями рублів забрехала на увесь „рай”, що по виграній війні в Росії настануть кращі, демократичні часи, як це є на Заході.

Ось тут Москві допоміг вже здивий раз царгородський Патріярх. Не дивлячись на довголітнє становище большевизму до церкви, поминаючи мовчанкою вандальське винищенння церкви й поголовне замучення всього духовенства, Патріярх допомагає большевикам відновити патріярхат в Москві. Він навіть позичає духовників, бо... НКВД своїх злікудувало.. Самеж НКВД дістало наказ пильно шукати по Соловках і Сибірі чи часом не остав ще десь в живих якийсь „служитель культу”. Може і знайдено десь якого живого священика між тими налівживими трупами.

Вийшов острій наказ фільмувати всі церковні паради та... мерщій посылати фільми до... Америки й Англії. Навіть проголошено розвязання Комінтерну. Одним словом демократія. Внутріж відкрито деякі церкви і... обіцяно офіцерам царські пагони. Виголошувано патріотичні промови, щоб заохотити „робочих і крестьян” лекше й веселіше йти за „родину і Сталіна” на німецьке гарматне мясо.

НКВД взяло в свою виключну опіку Патріярха Олексія, щоб він часом не „забрикає” самовільно. Деж взяти священиків? О, всемогуче НКВД має на все добре ради. Як потрібно десь якогось „служителя культу” воно дає на якийсь час своїм комісарам „командировку” й вони вбирають рясу, запускають бороду й готові „служителі”. Ось і ціла релігійна метаморфоза. За одним стрілом вбито двох зайців: обдурано здорову „зогнилих капіталістів” і... створено допоміжний орган КНВД —московську большевицьку церкву.

Відомо, що перший раз большевики приходили „візволяти єдинокровних братів від панського-польського ярма”, а другий раз після слів самого Сталіна йшли мститись за те, що Західна Україна їх зрадила. Перший удар большевицької підмости в З. Україні впав на католицьку церкву. Мимо проголошення релігійної толеранції, бійці красної Армії з великою насолодою вішали католицьких священиків на придорожніх хрестах, та дерли церковні ризи на онучі до своїх „сапогів” і заводили коні до церков.

Большевизм, що відділює своїх горожан від решти світа „залізною занавісовою”, не міг і ніколи не буде терпіти самостійної думки католицької церкви, що не хоче піти на НКВД-івське православіє, а служить Богу. Всіх молодих священиків, що остали десма, арештовано, закидаючи їм „нацистичний ухил”. Старших запряжено, під загрозою висезу на Сибір, до ріжних контингентових комісій, щоб вони займаючись такими прикриими для народу справами, стягли на себе й заразом на церкву ненависть народу. Та однаке й цим хитро придуманим пла-

чом вони не могли підірвати довірю народу до своїх духовних провідників.

Тінь Святоюрського Мойсея, Митрополита Андрея, мішала большевикам їхні плани цілковитого знищення католицької церкви в Західній Україні зараз після їх приходу.

Та надійшла страшна хвилина. 1 листопада 1944 р. перестало бити серце цього ревного Апостола у винограді Христовому та Великого Сина України. Митрополита Андрея не стало між живими. В найtragічнішій хвилині для українського народу й української церкви Боже Провидіння забрало цього Мужа, що невпинно весь свій вік трудився для Бога й рідного народу.

Зі смертю Митрополита Андрея Шептицького дорога для знищення української церкви ставала большевикам лекшою.

В тому часі, коли московські фільмові оператори виконували глумливий наказ НКВД, фільмуючи „державний похорон” Великого Сина України, Митрополита Андрея, це саме НКВД приготовило вже арешт його наслідника Митрополита Йосифа та всіх Епископів Західної України. Яка страшна большевицька перфідія: мертвого ховають на державний кошт, а живих однодумців арештують і піддають страшним тортурам. Всім ім предкладано пропозиції „добровільно возсоєдинитись з московським православ'ем” та відповідь всіх була одна: ні, радше смерть, як зрада Бога й рідного народу. І всі пішли на голодову смерть разом з вірними тисячами священиків і людей.

До сьогодні маємо певну відомість, що два наші Князі Церкви: Епископ Григорій Хомишин і Йосафат Коциловський згинули мученичою смертю за Христову Віру і за повірену їм паству. Українська Католицька Церква одержала в город своїх святих нові імена святих Ісповідників, що молитимуть заєдно Бога за свій поневолений народ.

„ДОБРОВІЛЬНЕ ВОЗСОЄДИНЕНІЕ”

Під час першої інвазії З. України в головах большевиків ще не була зродилася думка про возсоєдиненіє зі зглядом на їх відоме становище до всякої релігії. На цілковиту руйнування церкви прямо не стало часу зі згляду на воєнні події. Вже тоді чулося ріжні промови комісарів про похід на „гнилу Європу”. Отже руйнувати нашу церкву зразу значило: робити собі з населенням З. України непримиримого ворота, що зі згляду на безпосереднє сусідство зі західною Європою мала велике, ви-

падово-стратегічне значіння у воєнних планах большевиків. Такими ділетантами большевики не є.

Щойно релігійна метаморфоза большевиків зродила в головах НКВД діявольський план „возсоєдиненія” нашої і інших церков до НКВД-ївського православія. Про глибоке привязання українського народу до своєї національної церкви та велике довір'я, що його мав і має наш народ до своїх духовних провідників, знали хіба найкраще большевики. Вони знали також про високий моральний стан нашого католицького духовенства та його готовість терпіти за свою церкву і рідний народ. Вони знали, що доки ця церква існуватиме, доти не вдасться їм влізти своїми чботами в душу народу. Отже постановили знищити її, користуючись пляном „возсоєдиненія”, що мігби давати їм деяке вилправдання перед власними громадянами, а ще більше матимутъ готове вилправдання для „гнилої Європи” мовляв — самі добровільно прилучились до наст.

Одноким „злочином” засланих Владик і духовників була їхня праця для Бога і рідного народу. Однока любов до своєго народу і праця над піднесенням його духовно-морального стану ціхували життя наших Владик. І ці їхні „злочини” були причиною їхнього арештування й засудження. А ні один з арештованих Владик ніколи не занимався сuto політичними справами, за що мігби їх стрінути закид зі сторони большевиків. Відомо, що деяких з арештованих Владик НКВД передержувало більше як рік в слідчій тюрмі в Києві, шукаючи якого-небудь закиду „колаборації з Німцями, за що їх арештовано. Та видно, що жадні „аргументи” НКВД не перехилили їх на сторону православія, ані теж муки й тортури азіята не зуміли наклонити їх до зради Бога й народу.

По вивезенні всіх Князів Церкви сколо триста духовних внесли до Сталіна протест проти цього насильства, покликуючись на сталінську конституцію. З яким вислідом? Всі вони пішли тою самою дорогою. Та самим обезголовленням церкви большевики виконали лиш першу частину свого діявольського плану.

Большевізм не признає жадної моралі. В нього є все моральне, що скріплює владу „робочих і крестьян”, а неморальне все, що її ослаблює. В нищенню всього, що могло в якийнебудь спосіб ослабити їх владу, вони не оглядаються навіть на міліони невинних жертв. Запровадження примусової колективізації в Україні, чи нищення воєнно-полонених, є найкращими доказами такого поступовання большевиків.

Обезголовивши в неморальний і варварський спосіб на-

шу церкву й знаючи глибоку релігійність нашого народу, вони постановили дати йому якийсь сурогат, що мавби заступити знищенну церкву й рівночасно ставби знаряддям поневолення народу в руках московського імперіалізму. Таким сурогатом мала стати московська православна церква.

З попередніх розділів знаємо, що в той самий спосіб старалися перепровадити знищення нашої католицької церкви Й Катерина II. і Миколай I. Всі вони неначе фіговим листком закривали „возсоєдиненіем” свої імперіялістичні московські плани.

НКВД-ІВСЬКИЙ МІТІНГ, чи ЦЕРКОВНИЙ СИНОД У ЛЬВОВІ?

Задумане й перепроваджене знищення української церкви й „возсоєдиненіє її з матірною русскою церквою” мусіло мати бодай якесь позірно-правне оформлення. На що цього було большевикам?

Це було потрібне з двох причин:

- 1) для спантеличення й одурманення самого українського народу, бо — мовляв — ця нова віра краща за стару тому, що самі священики на Соборі ухвалили її приняти.
- 2) для замілення очей культурного світа. Большевики знали, що знищення нашої церкви викличе дуже некорисне для них враження в державах Європи і що це стане дуже сильним аргументом в руках ворогів комунізму.

Для створення цього позірно-правного оформлення НКВД „працювало” досить довго, аж за довго на большевицьке темпо. Як воно „працювало”?

По арештуванню духовного й по достаточному фізичному виснаженню комісар зачинав вести з арештованим насамперед ідеологічні диспути. Такі диспути тривають нераз місяцями по кільканайцять годин денно без іди і перерви. Якіцо священик робить малі „поступи” в диспутах, тоді НКВД „підсилює” свою аргументацію більше реальними аргументами: зменшенням пайків іди, биттям або стоянням по шию в холодній воді на голо.

Хто мав нагоду запізнатися з методами „праці” НКВД той знає що це значить. Довгі безсонні ночі, темні комори зі щуррами в підземелях, кількагодинні очікування голої людини на морозі на чергу свого розстрілу, заборона спати в ночі, і приказ дивитись безнастанно на осліплююче сильне електричне світло, гроження розстрілом цілої родини в разі відмови. Все це „аргументи”, якими послуговується НКВД у своїх „ідеологічних” диспутах.

Чи може всі ці речі віддержати організм і психічна струк-

туракої людини? Відомо, що в такий самий спосіб „приєднано” до возсоєднення самого голову цілої тієї історії. Хто побачив його по виході з арешту, той не міг пізнати цієї колись кремезної людини. За короткий час тюрми він став зломаним, згорбленим старцем.

Порівнюючи о. Костельника з Маркилом Попелем треба призвати, що хоч оба вони приложили своїх рук до знищення української церкви на користь Москви, то все ж є між ними ріжниці. Попель продав свою церкву через свої московофільські переконання, а Костельник, продаючи свою церкву, старався рятувати себе і бодай її рештки й заховати їх в якійнебудь правній формі. Та оба вони зробили юдину роботу, бо стали гробокопателями рідної церкви.

І хоч як пильно і завзято „працювало” НКВД то не могло похвалитись великими успіхами. Поза трома страхопудами-маняжками знайшло ще кільканадцять стероризованих зрадників, які створили т. зв. Ініціативну Групу для зединення української церкви зі сталінсько-православною. Ця група скликала до Львова на 18. березня 1946 р. НКВД-івське збіговище, чи радше зганище-мітінг, на якому „скасували” Берестейську Унію і „повернули назад до матірної русской церкви”. Щойно по цьому мітінгу „Група” вислала до духовенства відозву приєднуватися до нової церкви.

Вона вислала також прохання до „батька народів” і до уряду в Київі, щоб їх ласкаво приняли до своєї церкви, що очевидно ці зробили. Група дісталася від НКВД „почесне” завдання: доносити до нього тих всіх священиків, що не хочуть підписати „повернення”, а їх всіх вже бере в опіку НКВД. В той спосіб понад 1.000 священиків запроторено на Сибір, а 200 розстріляно, кілька місяців по львівському мітінгу. Решту лишено для дальших експериментів, заборонивши їм виконувати священодійства.

* * *

Чи має якінебудь церковно-правні наслідки й зобовязання цей „акт зведення”? На це є коротка й ясна відповідь: ані перед Божим, ані природним, ані церковним правом, а тим більше перед українським народом, цей „акт” не має жадних правних наслідків.

Він був і на завжди остане актом брутального насильства над сумлінням українського народу Західної України.

Після Божого, природного й загально людського права до важності кожного людського правного вчинку (акту) вимагається свободної волі, інакше він не буде правним вчинком.

Митрополит Йосиф Сліпий

Чи була така вимагана свободна воля українського народу при „возоєдиненню” української церкви зі стамінославною церквою? Сьогодні в цілому світі вже аж надто відомі дикунські методи большевиків в нищенні всякої опозиції внутрі СССР. Всім відомі також способи поголовної, фізичної ліквідації духовних давної, цареславної церкви.

І якщо большевики знищили в такий вандалський спосіб свою московську церкву, то щож говорити про знищення української, ворожої большевизмові, католицької церкви. Від вісток, що продираються крізь залізну занавісу, волосся стає дубом на голсві, від тих практик, які застосовують большевики до нашої церкви.

Про якенебудь добровільне прилучення української церкви до стамінославної, Українцями зненавидженої церкви, і мови не може бути, бо вона чисто-національна українська церква не могла й не пішла служити загарбникам української землі. З недавно минулого є відомі факти, що й Поляки й Німці під час окупації України, на територіях з українським католицьким населенням завжди попирали православну церкву, а переслідували католицьку. Чому ж в такому разі вона не перейшла на православіє, хоч могла мати з цього користі? Тоді було зовсім наспаки: багато православних приєднувалося до нас.

Чи „акт возоєдинення” з точки погляду канонів нашої церкви має яке правне значіння? Ніякого. На підставі канонів і практик східної церкви в імені вірних говорять і висловлюють їхню волю, їхні пастирі: Митрополити, Епископи й священики. Цього права надужив Фотій і Керулярій, відірвавши грецьку церкву від Апостольського Престола. Поступаючи після цього права царгородські патріярхи привернули були єдність церкви на Соборах в Ліоні й Флоренції. На підставі цього права українські Епископи заключили Флорентійську й Берестейську Унії.

Чи можна говорити про правне поступовання при „возоєдиненні”, коли всі законні Епископи й священики з Митрополитом на чолі, перейшовши важкі тортури, відмовилися зрадити свою віру? Їх всіх силово забрано від їх пастви й запроторено в тюрмах. Рівноож арештовано всіх тих духовних, що відважно протестували проти такого насильства й безправства.

Відступники й зрадники своєї віри зібрали в т. зв. Ініціативній Групі під проводом трьох боягузів-запроданців, в найкращому разі могли говорити в своєму імені, імені подібних собі зрадників та тих, з рук яких одержали „ласку”, а ніколи в імені українського народу.

Своїми терпіннями, жертвами та мучеництвом українська

Апостольський Візитатор, Кир Іван Бучко

церква дала найкращу відповідь „возсоєдиненню”, а цілий наш народ своєю чинною боротьбою проти большевиків свідчить про дійсну волю цілого українського народу.

Продовж довгих 30 літ не обдурили й не зламали його большевики, ані муками, ані холодом, ані штучним голодом. Не обдурять і тепер своїм „возсоєдиненiem”.

УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В КАТАКОМБАХ

Цілу цю історію „возсоєдинення” української церкви з московсько-сталінською православною церквою треба розуміти як спосіб поневолення українського народу, а ніколи не приписувати охоті большевиків створити якусь дійсну, нехай і православну церкву, бо під большевицьким, атеїстичним режимом існування якоїнебудь дійсної церкви не можливе. Чи

може служити якакебудь церква Богові й чортові рівночасно? Чи може дозволити на існування дійсної церкви режим, що на найбільшій площі своєї столиці виставив пам'ятник Юді Іскарріотському, що зрадив Христа? Чи може дозволити безбожний режим якійнебудь церкві виховувати своїх підданих в релігійно-моральному дусі, якщо всі його закони й діла від початку до кінця є грубо не моральні та атеїстичні? Сказано, що церква в большевії є допоміжним органом НКВД та інакше воно не буде аж до розвалу большевицької тюрми народів.

Тому всіх українських духовних, що не хотіли підписати віровідданчої заяви, а тим самим не хотіли піти на службу найбільшому ворогові українського народу, арештовано й уміщено по тюрямах і конц-таборах. Багато з них не хотячи торгувати своєю совістю та не хотячи зрадити рідного народу навіть пустою заявою (бо якже має значення вимушена під загрозою смерті заява?) „зникло” з поверхні життя. Одні з них позмінювавши назвища перейшли на фізичну працю у віддалені околиці краю, а ще інші, більш завзяті пішли на нерівну боротьбу до УПА.

На їх місце московський патріярх понасилав в Україну своїх „місіонарів”. Є справджені відомості, що люди пізнали поміж тими „місіонарями” бувших комісарів НКВД, що позапускавши бороди подалися в „батюшки”. Чи може мати нарід довіря до таких місіонарів? Чи піде хто до такого „батюшки” сповідатись? По вивезенню наших священиків всі церкви опустіли. Народ замкнувся в собі і день та ніч молить Бога, щоб якнайскорше скінчилась та неволя.

Українську церкву загнали в катакомби. Скриті священики ночами хрестять дітей, вінчають молодих супругів та уділюють хорім Найсв. Тайни, а помершому кладуть на домовину грудку землі, що над нею в укритті відправляє священик похоронний обряд. Католицька Єпархія, що діє в катакомбах, застосувала всі досвіди й практики первісної Христової Церкви під час поганських переслідувань.

Чи потрапили найжорстокіші переслідування поган знищiti церкву в катакомбах? Триста літ кровавих переслідувань за Божою волею стало періодом найсвятішого життя перших християн та добою найбільшого розширення Христової Церкви у світі. Кров мучеників ставала чудотворним насінням, з якого виросло могутнє дерево Христової церкви. Маємо в Бозі надію, що так станеться й з українською церквою.

Кроваве переслідування большевиків своїми методами в нічому не уступає поганським переслідуванням первісних часів, а навпаки своїми вирафінованими та продовж трицяті літ ви-

Кир Йосафат Коциловський

практикованими методами перевищило поганські. В своїх діявольських планах большевизм все обчислив, тільки одного не досяг. Цей грубо атеїстичний поганський режим не передбачив у своїх нищівних планах Божої помочі, що дає силу й надлюдську мужність всім мученикам і переслідуваням за Божу справу. Ім мабуть невідомо, що сила й мужність перших християн навертала до Христової віри найбільші бестії в людському тілі так, що нераз глядіятори признавалися публично, що вони християне й ішли разом з мучениками на смерть серед побожних співів.

Велика мужність наших Князів Церкви й тисячі священиків, що гинуть тайно і явно з ім'ям Христа на устах є най-

кращою проповіддю Христового Євангелія, не лиш серед населення України, без огляду на те чи воно католицьке чи ні, але й серед населення цілого Сovітського Союзу.

Волею Божого Провидіння було, щоб Христові Ісповідники занесли слово Христового Євангелія в прадіси й тундри Сибіру між міліонами спрагнених Божого Слова рабів та несли ім Христову потіху й надію, на скору побіду правди над злом.

Ісус Христос казав, що не завжди той живе, хто посіяв. Своїм мучеництвом Українська Католицька Церква сіє Боже Слово між нещасними рабами большевицького „раю“ на землі й може вже недалекий час, що принесе обильні жнива на сході Європи. Україна пізнає, хто її Пастир Добрій, що душу свою кладе за вівці свої.

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА НА ЗАКАРПАТІ

Українське населення Закарпаття знане під назвою Білих Хорватів, які в 10th, ст. під час наїзду Гунів (теперішніх Мадярів) боролося завзято проти них під проводом князя Ляборця. За Володимира Великого Закарпаття належало до його держави. За панування короля Андрія I., що був зятем Ярослава Мудрого, Закарпаття перейшло під володіння Мадярів. Звісно, що тоді Мадярщина хиталась між сходом і заходом, а мала східний церковний обряд. Королі арпадської династії на своїх дворах говорили українською мовою. Про вплив нашої культури на Мадярів свідчить корона й кирея св. Стефана, що находиться у ватиканському музею в Римі. Галицький король Лев I. відібрав Закарпаття від Мадярів і воно належало 40 років до Галицької Держави. Є здогади, що воно належало під зглядом канонічної юрисдикції до Перемиської Епархії.

Князь Федор Корятович, що прийшов сюди з Поділля (1360) відновив мункачівське князівство та заснував монастир св. Василія Вел. на Чернечій Горі. 1491 р. ігумен Іван стає Епископом і підлягає царгородському патріярхові.

Мункачівський Епископ В. Тарасович приступив до Унії 1646 р., а за його наслідника Партенія Ратошинського на Синоді в Ужгороді 1652 р. ціле західне Закарпаття прилучилось до Унії. Мармарощина перейшла на Унію 1721 р. Епископ Андрій Бачинський (1772-1809) переніс осідок Епархії до Ужгороду та подбав про створення нової Епархії в Пряшеві (1818). Він також носиться з планим отриманням Закарпаття з Галичиною та створити Галицьку Митрополію, чому спротивилися Мадяри. Він і Львівський Митрополит Лев Шептицький піднесли високо нашу церкву, заховуючи її перед польонізацією і мадяризацією.

По упадку мадярського повстання 1848 р. А. Добрянський, як член Головної Руської Ради, робить старання створити з усіх Українців в Австрії окремий коронний край. І цісар виділив окрему провінцію зі Закарпаття й Галичини та зробив Добрянського намісником, але проти цього збунтувалася мадярська шляхта.

По програній битві Австрії під Садовою, Австрія творить т.зв. Австро-Угорську монархію. Тоді українська церква й народ Закарпаття стають предметом насильної мадяризації. Новий курс в українській церкві започаткував Еп. Степан Панкович, що замість до Відня висилає питомців до Острогому, де зони вчилися виключно на мадярській мові. В усіх школах у вандальський спосіб запроваджено мадярську мову, а нашу інтелігенцію насильно переселено в глибину Мадярщини, де вона зовсім винародовилась. Бідне населення видане на паству жидам стало легким предметом православної агітації, яка заразом ширіла москофільські погляди. Багато цього бідного обмосковщеного елементу виїхало до Америки й до сьогодні живе воно в цьому москофільстві.

Ці люди залюбки називають себе „Карпатськими Руснаками”, та їм дуже важко признаватися до українства.

Ці всі події, що заіснували на Закарпатті від першої світової війни на жаль не зробили великого впливу на Українців зі Закарпаття тут в Америці. Вони цулко держаться своєго „руснацтва”.

Ані хвилі піднесення їх батьківщини під час короткого часу самостійності Закарпаття, ані факт, що Президентом їх тісної батьківщини став щирій український патріот о. Августин Волошин, ані оснування української Апостольської Адміністратури, не мали належного впливу на цих консерватистів. Вони дальше тупцюють між Мадярами й Москальми. Та під впливом тих подій, що там заіснували по большевицькій окупації й під впливом молодих людей, що приїздять сюди зі Закарпаття деякі свідоміші з них приходять помало до повної національної свідомості.

Українська католицька церква на Закарпатті в підбольшевицькій дійсності переходить таке саме переслідування, як і в Західній Україні. Вони спершу арештували Мункачівського Епископа Ромжу та згодом його випустили.

1947 р. в осені часописи принесли сумну вістку, що Епископа Ромжу вбили большевики, наїхавши на нього військовим танком під час його подорожі на торжество приняття православної парохії до католицької церкви.

В той спосіб Закарпаття втратило свого Епископа, а на

призначення другого большевики не дадуть ніколи своєї згоди. Сьогодні українська католицька церква на Закарпаттю є предметом „добровільного возсоєдинення до матірної русскої церкви”. Видно, що важко йде там „місійна” робота, бо до сьогодні ще немає повідомлення про остаточну ліквідацію цієї церкви.

Остався тільки Пряшівський Преосв. Гайдич зі своїм суфраганом на тих територіях, що попали під чеську владу.

Мартирологія української церкви на Закарпаттю ще не скінчена.

ЗАВДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ПОЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ

В обличчі надзвичайно важкого положення нашої церкви на рідних землях, що його кількаразово погіршує факт цілковитої її ізоляції від Апостольського Престола та перервання її звязків з іншими церквами католицьких країв т. зв. большевицьким муром або залізною занавісою — перед нашою церквою за кордоном стає надзвичайно велике завдання.

Очевидно, що першим завданням української католицької церкви, розсіяної по цілому світі, є заспокоїти вповні всі духовно-моральні потреби всіх тих Українців, що силою обставин опинилися на чужині. Рятувати цих людей та всіми можливими середниками й засобами та якнайдовше заховати їх перед розпліненням їх в чужому морі, це світле й почесне завдання нашої церкви. Врятовані для рідної церкви, будуть врятовані для рідної нації. Щоб вповні виконати вже це завдання наша церква в діаспорах мусить двигнутися на небувалу досі висоту та узбройтися в дійсну апостольську ревність, що старається привернути до Христового стада кожну заблукану вівцю.

При виконанні цього завдання український католицький світ не повинен тратити з очей ще одної дуже важної речі, а саме: не лиш заховати все те, що винесено з дому, але розвиваючи невпинно ці рідні релігійно-моральні цінності витворити велику надвишку, щоб у сліщний момент віддати Старому Країві все позичене в нього. **Отже нашою місією є виховати як найбільше число ревних та ідейних духовників, що любили б рідні традиції й батьківські звичаї та були б готові в кожний момент по розвалі большевизму їхати в рідну Україну голосити Христове Євангеліє.**

Повстає питання: як їх народ там прийме, бож... там тепер „возсоєдинились з матірною русскою православною церквою”? На це є коротка відповідь: якщоб вимерло все населення Укра-

Архиєпископ Кир Василь Ладика

їни, що знало про католицьку церкву, тоді могли б заходити деякі труднощі та на те треба бодай п'ятьдесят літ. Сучасна сталінсько-православна церква, це лише конюнктуральна церква, що ані сама довго не проживе, ані мимо всіх своїх старань ніколи не вимаже з памяті українського народу заслуг його католицької церкви.

З недавно минулого знаємо, що в богатих місцевостях Східної України душпастирювали з великим успіхом наші священики, які о цілі небо стояли вище під кожним зглядом від духовних старої православної церкви і нової автокефальної, що пряма на коліні фабрикувала, вищих і нижчих. Ясно, що по кілька тижневому курсі „ченія і пінія“ світська людина не стане духовною в повному того слова значенню. Знаємо, що багато вірних зі Східної України по втечі большевиків у 1941 р. звер-

Кир Саварин Ніль

дям НКВД. Цілком певно, що львина частина тієї ненависті, якою дарить поневолений народ посіпаків НКВД, перейде й на саму православну церкву. Народ ніколи не простить церкві тієї співпраці.

Факт виїзду цілої Епархії новоствореної Української Автокефальної Церкви на еміграцію, також причиниться до улешення місійної праці Української Католицької Церкви, бо всі наші Владики остали з народом ділити його долю й недолю.

* * *

Стан і організація Української Католицької Церкви поза межами України в сучасну пору досягли в деяких країнах вершика своєого розвою та в нічому не уступають католицьким церквам автохтонних, чи давноосілих, народів. В останньому часі цей розвій пішов ще скорішим темпом зі згляду на поповнення рядів духовенства священиками-скитальцями.

На північно-американському континенті наша церква має вже п'ять слідуючих Епархій-Ординаріятів:

Епархія-Екзархат в Злучених Державах з осідком у Філадельфії, якою управляє Високопреосвящений Екзарх Кир Кон-

талися до Митрополита Андрея з проханням прислати їм католицьких духовних. І Митрополит вислав. Та на жаль їх пильно вишкувало Гестапо й арештованих привозило назад до дому, або прямо до концтабору. Відомо, що Німці ставилися до католицької церкви з неменшим приизирством, як большевики.

По майбутньому розвалі большевиків зникнуть всякі тоталітарні режіми з лиця землі й настане в світі ера дійсної свободи, тоді й отвориться широке поле для місійної праці в Україні.

Підгожий ґрунт для ширення Христової віри в Україні робить вже сьогодні таки саме сталінське православіє, що звело колишню православну церкву до карикатури зробивши її оруд-

Кир Ізидор Борецький

Еп.-пом. Кир Анд. Роборецький

стантин Богачевський зі своїм Епископом Помічником Кир Амвросієм Сенишином ЧСВВ.

Епархія-Екзархат в Злучених Державах для католиків зі Закарпаття з осідком в Юніонтаен (Пітсбург), якою управлює Кир Данило Іванцьо. З великим жалем треба зазначити, що подавляюча більшість духовенства й вірних цієї Епархії і досі держиться т. зв. рутенської народності, дарма, що їхня батьківщина—Закарпаття вже давно стала на чисто українській платформі. Маємо в Богі надію, що події в Старому Краю вплинуть також і на цих Українців католиків.

В Канаді маємо три Епархії-Ординаріяти:

Епархія-Срдинаріят в Середушій Канаді з осідком у Вінніпегу, якою управлює Архієпископ Високопреосвящений Кир Василь Ладика ЧСВВ зі своїм Епископом Помічником Преосвященим Андрієм Роборецьким.

Епархія-Срдинаріят у Східній Канаді з осідком у Торонті, якою управлює Преосвящений Кир Ізидор Борецький.

Епархія-Ординаріят у Західній Канаді з осідком в Едмонтоні, якою управлює Преосвящений Кир Саварин Ніль ЧСВВ.

* * *

Українська Католицька Церква в південній Америці: Бразилії, Аргентині, Парагваю, Уругваю і інших, є сьогодні в стадії розвою з огляду на менше число вірних. Там прибувають кожного дня все свіжі імігранти, тому треба сподіватись, що Апостольський Престол у сліщний момент і там оснує українські католицькі Епархії.

Великими стараннями й опікою Апостольського Престола організація Української Католицької Церкви в Західній Европі сьогодні стала доконаним фактом. Св. Отець Папа Пій XII. долю Українців католиків в Зах. Европі віддав у руки Апостольського Візитатора Високопреосвященого Кир Івана Бучка, що має свій стаїй осідок в Римі, у Ватикані. Завдяки невисипущій праці та утяжливим подорожам Кир Івана Бучка по всіх країнах Західної Європи, де лиш живуть Українці, є основа Генеральні Вікаріяти, в ріжних краях, під проводом яких сотні українських католицьких духовників трудяться з великим успіхом на славу Божу й добро українського народу.

Про працю й великі успіхи цих священиків часто доносить чужинна преса, яка завжди підчеркує їхню ревність і відданість, мимо того страшного матеріального положення, в якому їм приходиться душнастирювати.

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В АМЕРИЦІ (ЗЛУЧ. ДЕРЖАВИ)

При кінці 19 і з початком 20 ст. багато Українців католиків зі Західної і Закарпатської України з причини незадрігних відносин покинули батьківщину й виїхали за море. І за морем вони не забули про віру й звичаї своїх батьків. По більших емігрантських скупченнях почали рости церкви й каплиці. Число священиків, що приїздили зі Старого Краю ніяк не могло задоволити духовних потреб цих людей.

З цеї обставини скористав московський царський уряд і почав приєднувати деяких, несвідомих національно й релігійно, людей до московського православ'я, та своїм коштом бу-

КИР СОТЕР ОРТИНСЬКИЙ
Перший Епископ Українців в Америці

дувати для них церкви й удержувати присланих батюшок. Про цю справу пише український священик-люнір о. Петро Понятишин („Пропамятна Книга У. Н. С.”) таке:

... „Яких десять до 15 років перед війною шаліла як на нашій рідній землі, так і серед поселенців в Злучених Державах завзята російська пропаганда, щедро посилювана тодішим царським урядом. Зокремаж російська православна церква в Америці звернула була свою увагу на наших емігрантів намагаючись за всяку ціну їх оправославити, а тим самим і обмосковщити. Річ зрозуміла, що для російських місіонарів наша церква була сіллю в оці тому, що вона була двигуном українського руху в Америці.

І щоб нашу церкву підкосити православна російська місія будувала за „пособія” з Росії свої храми для наших імігрантів і настановляла своїх батюшків, даючи їм, розуміється, удержання. Наші поселенці мало під національним зглядом свідомі я до того й убогі, падали легкою жертвою російської агітації. Особливо наші добре Лемки давались затягати до православних церков і пропадали для нашого народу”.

З другої сторони наші прибувші з Краю священики стрічали дуже великі труднощі в своїй душпастирській праці зі сторони латинського духовенства, що в тому часі не знато нічого про нас і про наш обряд.

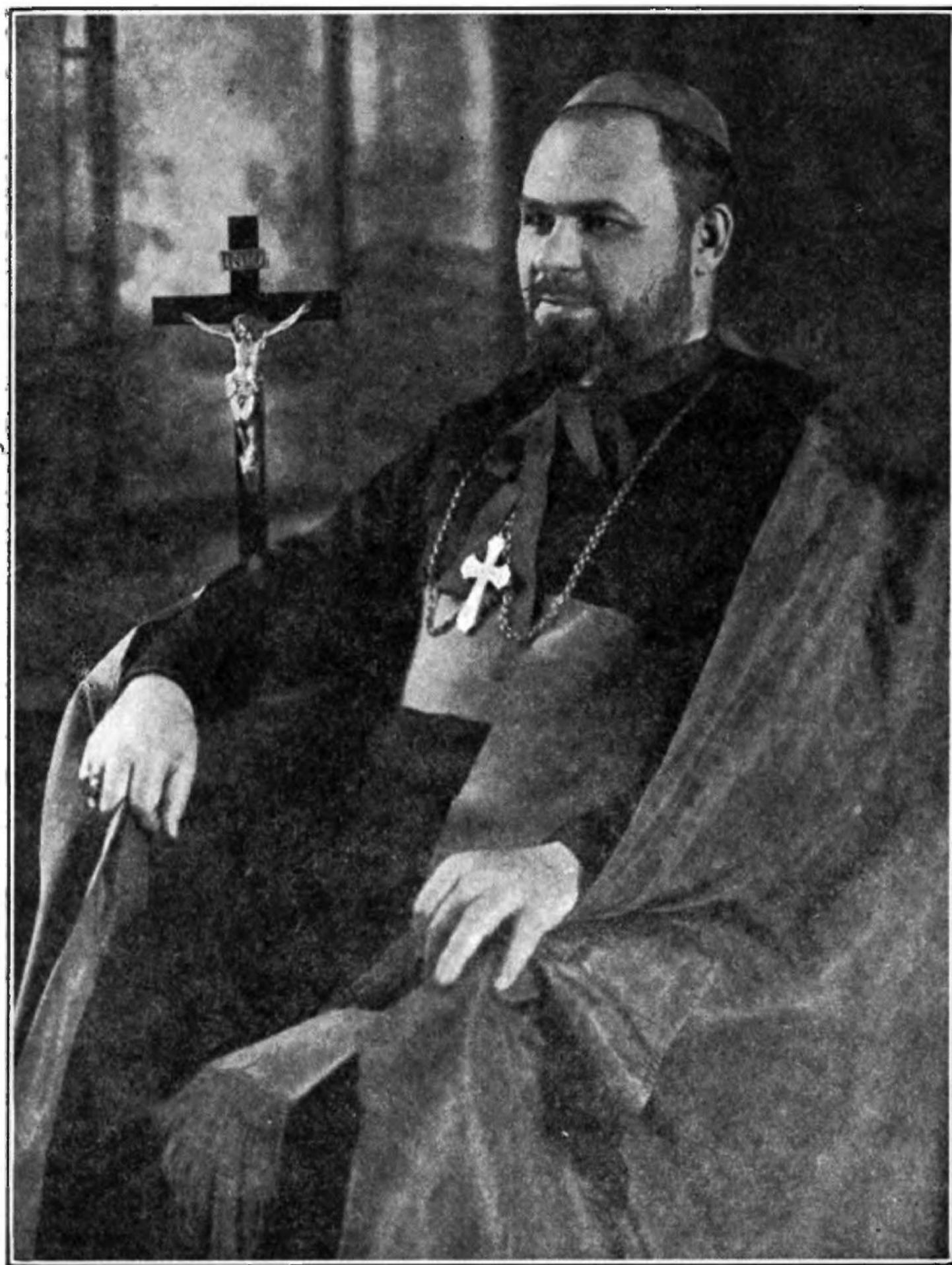
І тому вже в 1901 р. наше духовенство на зізді в Шамокин, Па., оснувало т. зв. Духовну Раду, що почала робити старання в справі оснування української католицької Епархії. І 1907 р. Апостольська Столиця призначила першого Епископа в особі Преосв. Сотера Ортинського ЧСВВ., що проводив Епархією аж до 1916 р. По його смерті Епархією управляв о. Адміністратор Петро Понятишин аж до 1924 р.

Цього року Апостольська Столиця передала долю української церкви в руки Іх Ексцеленції Кир Константина Богачевського, що вже довгих 25 років веде її в тих дуже бурливих часах до щораз кращого майбутнього.

* * *

Крім релігійно-національної несвідомості нашого поселенчого елементу, що легко падав жертвою російської православної пропаганди та дезертирував до московщини й православія, українська церква в Зединених Державах зазнала ще й інших перешкод. Цим разом завдавали їй важкий удар таки своїї католицькі Українці.

Причиною цього жалюгідного явища був не лише невідрядний стан нашого громадянства й церкви, але вплив т. зв. се-

Кир Константин Богачевський

куляризму та охоти деяких кругів нашого громадянства диктувати нашій церкві в чисто організаційних та дисциплінарних справах.

Відомо, що творення й удержання наших церков опирається і опирається сьогодні виключно на добрій волі й жертвенності самих вірних, що вибирали т. зв. Церковні Комітети на публичних зборах, які займалися фінансовою господаркою громад. Це цілком зрозуміле й позитивне явище, якщо йде

про справи чисто фінансової натури. Та з бігом часу ці Церковні Комітети почали переростати самоу церкву й присвоювати собі компетиції духовної влади, пр. часто мішалися в чисто духовні й літургічні справи, вони часто усували назначених духовною владою душпастирів, відмовляючи їм матеріальної піддержки, а самі на власну руку вишивували собі інших, ставляючи духовну владу перед доконаним фактом. Очевидно, що вірні, не визнаючись на обрядових тонкостях, часто вишивували собі таких духовних, що не мали важних свячень або набули їх дорогою симонії від вандрівних, сумнівних святителів, що шукали легкого хліба між несвідомими імігрантами. І якщо такий Комітет підписав з новим духовенством контракт на три роки, тоді в разі його усунення, він в суді виграв процес, бо американські закони боронять такі контракти. Підписування таких контрактів улекшувала та обставина, що вое майно церков, з самими церквами включно, було записане спєцшу як власність громад.

Цей стан наших церковних громад надзвичайно утруднював духовний владі завести порядок і дисципліну в церкві, і його можна було назвати одним словом: **демопалізмом**.

Все громадське життя нашої іміграції скупчувалоськоло церков, що опісля творили й інші організації. Бувало й таке, що десь скорше повстала світська організація, що допомагала створити церковну громаду. І на цьому континенті, подібно як на рідних землях, рідна церква й народ були синонімами українства.

Якщо в церковних комітетах були люди гідні, тоді й співпраця в даній місцевості була добра, а якщо в комітеті засідав який радикал-демопаліст, тоді зачиналась для тієї церкви прикра історія.

В роках по першій світовій війні деякі створені колись церквою організації й видавництва опановані байдужними або ворожими церкві людьми, повели проти неї завзяту агітацію. Про це пише в „Пропамятній Книзі У. Н. С.” Др. Л. Мишуга таке:

... „Непорозуміння зайшли і за другого українського гр.-катол. Епископа Др. Константина Богачевського. А зайшли вони через ріжници в поглядах на конкордат, культ Івана Франка і тд. І ціле непорозуміння зрозуміле для тих, що знають ідеологію „Свободи”, побудовану тими українськими священиками, що влаштовували в Америці, ще тому 40 років перші свята в пам'ять Тараса Шевченка, що десятки літ тому вшановували Івана Франка ювілейними статтями, та що гостро кри-

Еп.-пом. Кир Амврос Сенишин

тикували політику Риму, якщо вона йшла на шкоду українського народу і нарушувала його церковні привілеї.

... „Тому буде для нас найкраще — пише „Свобода” — коли будемо держатися тої засади пошанування всякої віри, яку вперше перевела американська республіка, а яку нині визнають усі поступові народи світу”.

Вже з вище зацитованих слів видно, яку ведмежу прислугу робили нашій церкві наші патріоти. Як можна говорити про пошанування якоїсь віри, а рівночасно критикувати розпорядження її центру в справах організації й дисципліни? Ці всі справи й сам трагічний роздор нашої церкви випливали лише з вище названого демопалізму.

Відомо сьогодні, що конкордат Апостольської Столиці з Польщею давав велику можливість нашій церкві в Західній Україні жити й розвиватись самостійним життям і вийшов на добро українського народу. Всі інші церкви Польщі, що його не мали були відбивним мячом в руках урядовців міністерства освіти й віровизнання. Наша церква завдяки цьому потягненню Апостольської Столиці мала досить широку автономію й зберегла всі ціх чисто національної церкви, за що терпіла дуже часті переслідування.

Важко й нерозумно було б вимагати від церкви всестороннього культу для Івана Франка, бо чайже всім відомо, що він від своєї молодості ніколи не ховав свої атеїстично-соціалістичні переконання та до своєї смерті ніколи не відкликав публично свої атеїстичні публікації, якими шарпав церкву, до якої поздитинством ніколи не належав. З тих причин зрозуміле становище церкви до всестороннього культу Франка. Та церква ніколи не відмовляла Франкові його великих заслуг над піднесенням національно-культурного рівня нашого народу, та культ Франка завжди залишала власній пильності вірних. Так зрештою поступають всі церкви світа, проповідуючи Христа Розпятого й ніхто ім цього не бере за зло. Це ясне й зрозуміле та на жаль послужило аргументом зрадикалізованим кругам до розбивання церкви, яке закінчилось жалюгідним роздором, що й до сьогодні існує.

Чи сподівалися аранжери роздору, що два українські брати, буквально два рідні брати — сини одного батька й однієї матері, двацять кілька літ по роздорі не говоритимуть зі собою? Вони навіть плюватимуть взаємно в сторону української Божої святині. Якжеж можна звести двох рідних братів в такому душевному стані до одного народного діла? Оттакі то “цинощі” внесла в американське життя релігійна боротьба. Чи сподівалися гробокопателі української католицької Церкви в Аме-

риці, що деякі офіціози створеної ними нової церкви в обличчі страшної трагедії народу в підбольшевицькій дійсності похвалимуть "возсоединені нашої церкви з матірною русскою церквою?" Якож можна сподіватись і домагатись признання від інших народів за кров українських мучеників, якщо свої теж-Українці чхають на їх память, похвалюючи варварство большевиків? Перекартковуючи старі річники часописів читач з дива не може вийти, як могло дійти до такого непорозуміння між американською іміграцією, дуже часто з малих і благих, в краю давно перерішених причин, що довело до трагічного в своїх наслідках роздору церкви. Як дивно й несамовито видається ця ціла психоза в світлі тих подій, що заінтували на рідних землях перед і по цій війні. І мусить бути дуже прикро всім тим патріотам, які відреклися тієї церкви, що одинока жертвою й по геройськи видержує на своїх позиціях, складаючи гекатомби жертв.

* * *

Свіжо прибуваюча з краю людина з великим жалем стойть безсила перед ворожнечею українського громадянства, що повстала в наслідок роздору церкви. Не можна надивуватись, що часто свідомі й інтелігентні люди, які безперечно на свій лад любили поневолену батьківщину, могли допустити та ще й заохочувати до започаткування культурної боротьби, що принесла стільки моральних і матеріальних шкід українській іміграції в Америці в тому часі, коли батьківщина стояла в смертному змагу з окупантами.

Глядячи сьогодні на одні й другі карлуваті громади, що не мають ані сили, ані можності заложити школі, в яких можнаби виховати дітей в рідній традиції, бо не мають на то фондів, ані достаточного числа дітей, відчувається цілу трагедію роздору.

А вже прямо можнаб назвати злочином проти рідного народу всі ті довгі судові процеси, що їх спричинив роздор і на які пішли сотки тисяч долярів в чужі кишені, немов в болото. Тут є дуже повчаючі цифри касових книг таких „войовничих“ розколених громад.

Дехто може розуміти ці слова як охоту закинути декому вину за спричинений роздор церкви. Вистарчить кілька разів з увагою перечитати українську американську пресу то вичитується в ній дивні речі, пр. в одній місцевості вдалося з великим трудом склеїти якийсь спільній виступ обох церковних громад: православної й католицької. З того приводу кладеться їх за примір другим громадам та якось не видно, щоб другі йшли за їх приміром. Навіть у такій важній справі, як протеста-

ційні віча в справі масового убивства українського народу не можна стягнути розсварених громад до купи.

І ось тут в цілій "величі" видно діло тих гурапатріотів-радикалів, що бажали стати „батьками" народу, зачинаючи свою працю від валення рідної церкви. І їхня духовна дитина переросла їх самих і їхні сподівання.

Чого іншого бажалось, а що іншого сталося.

* * *

Мимо тих страшних труднощів від чужих і своїх наша церква в Америці пішла стомилевим кроком вперед і розвивається щораз то краще.

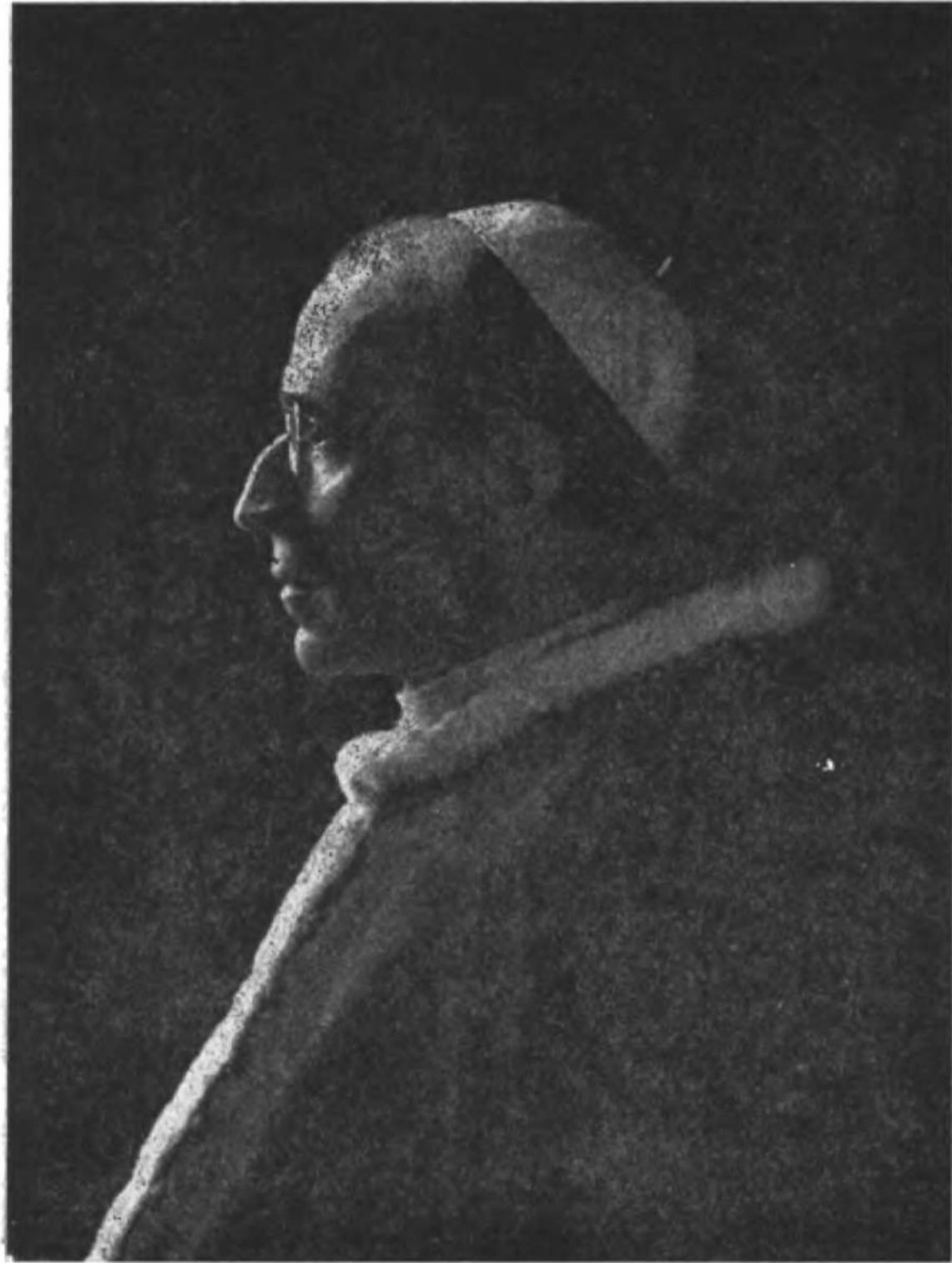
Від 1907 р. до сьогодні не довгий час в життю церкви, але замість одного Епископа маємо сьогодні: 1 Архієпископа, 5 Епархій-Екзархатів з 7 Епископами. Наша церква в тому короткому часі вкрила нову батьківщину густою сіткою монастирів та місійних заведень, ювенатів, українських шкіл (високих, середніх та елементарних), безліч популярно-національно виховних видавництв, що піддержують рідного духа.

Почуття приналежності до Вселенсько-Католицької Церкви та беззастережна служба рідному народові, це та сильна запорука дальнього розвитку нашої церкви. Внутрішня організація нашої церкви в Злучених Державах, Канаді й Південній Америці стоїть на рівні з церквами інших народів, вона не то що не зійшла з рідних традицій, як пророкували їй гура-патріоти, розбивачі, але стала одиноким сильно обєднаним чинником, що пробиває рідному народові вікно в культурний світ.

Українська Католицька Церква свідома вповні тих завдань, що спадають на неї з приводу важкої тоталітарної неволі рідного народу та кровавого переслідування нашої матір'юї церкви на рідних землях.

АПОСТОЛЬСЬКИЙ ПРЕСТИЛ І УКРАЇНСЬКА ЦЕРКВА СЬОГОДНІ

Про взаємини українського народу з Апостольським Престолом в минулому вже говорено в попередніх розділах. І ці взаємини не перервались і по большевицькій окупації України. Ці звязки набрали специфічних форм з огляду на строгу ізоляцію України від західного культурного світа. По розвалі большевицької тюрми народів довідаємося про розміри тих тісних звязків. Українська католицька церква дає натхніння й моральну силу нашим борцям за Христові ідеали й права нашого народу, аж до його повного визволення.

СВЯТИЙ ОТЕЦЬ ПАПА ПІИ ХІІ. Оборонець українського народу

По капітуляції Німеччини в 1945 р. всі Українці, що покинули рідні землі, чи то вивезені силою, чи самі виїхали з політичних мотивів, чи врешті боролися проти большевицького варварства на фронті, знайшлися в дуже прикрій ситуації. Большевицькі переможці старалися всім їм причепити клеймо колаборації та забрати їх як зрадників "родіни" на певну смерть. Ці свої домагання опирали на постановах Ялтанського Договору та домагались від західних Союзників видачі цих всіх людей. Всі пригадуємо собі ці дантейські сцени, що діялись по скипальчих таборах при насильній депатріяції. І були погинули всі ці люди, якщоб не інтервенція Апостольського Престола. Лиш завдяки частим і настирливим інтервенціям Христового Намісника дипломатичними й іншими дорогами, Західні Союзники врешті зрозуміли, що Українці не є колаборанти, але чесні борці за людські права свого народу і правдиві демократи.

Моральна й матеріяльна поміч Апостольського Престола рятувала й рятуватиме дальнє мозок української нації від загади, без огляду на те, чи вони католики, чи не католики.

Христовий Намісник Папа Пій XII, на спільній авдіенції Українців у Ватикані в липні 1945 р. сказав таке:

“Співчуваємо з вами, мої Українці, глибоко держимо вас в нашому серці, та молимося кожного дня, щоб Господь Бог мав вас і цілий ваш благородний народ, що дуже терпить, у своїй опіці”.

Сучасний Христовий Намісник прекрасно знає нашу історію та дуже добре орієнтується в наших змаганнях досягнення свободи.

Лиш завдяки моральній та матеріальній помочі Апостольського Престола та за його могучим Протекторатом вдалося перебороти великі труднощі та наладнати правильне душпастирство на еміграції, й співжиття й поміч західних церков, перенести Богословську Академію до Голандії, умістити тисячі студентів на різних Університетах і т. д. і т. д.

Правдивого приятеля піznати в біді. В часі, коли на Українців сипляться з усіх сторін важкі удари, а українська церква й нація стогне в кігтях большевицького хижака, не поміг царгородський патріярх нам, але большевикам помогав відновити патріярхат в Москві та знова дав їм моральне право до нищення українського народу під претекстом “возсоєдинення”.

В тому важкому моменті відізвався на весь культурний світ Христовий Намісник в нашій обороні, проголошуючи свою славну Енцикліку “Орієntалес Омнес”, що отворила очі культурного світа на заподіяні Українцям кривди.

* * *

Сталін на конференції в Ялті під час дискусії над участю Апост. Престола в мировій конференції з іронією сказав:

“Кілько Папа має дивізій?”

Цей поклонник брутальної сили не має зрозуміння до значення моральної сили, яку має Христова Церква. Та мабуть вже досі мав багато нагод про неї переконатись. І ще більше переконається, в майбутньому.

В змаганню західного культурного світа проти большевицького варварства голос Христового Намісника має й матиме завжди вирішне значення в богатих важких справах.

Цього могутнього голосу потребуватиме незадовго й Україна. Вдячністю, за виказані вияви заінтересування нами, й синівським привязанням на майбутнє мусимо доказати, що ми гідні сини Христової Церкви, й не заведемо в покладаних на нас надіях: стати заборолом західного світа на сході Європи.

КІНЦЕВИЙ ВИСНОВОК

З попередно сказаного видно, що богато лиха зазнав український народ через своє релігійне розбиття. Це релігійне розбиття спинювало його культурний та державний розвій, та його використовували наші вороги для поневолення нашого народу.

Релігійне розбиття нашої іміграції на північно-американському суходолі завдало страшну рану нашему народові, що кровавить до сьогодні та припинює розвиток усіх наших сил на цьому континенті. Коли глянемо на наші релігійно-культурні надбання, що їх створила Українська Католицька Церква в Америці мимо цього роздору, то з великим жалем мусимо сказати, як великі вони могли бути, якщоб цього роздору не було.

Наша церква переборола вже всі організаційно-дисциплінарні труднощі та надробила всі попередні занедбання, що випливали з т.зв. тимчасовості нашої іміграції, та здігнала скорим темпом всі інші національні групи, які прийшли сюди значно скорше.

Розвій монашого життя та густа сітка монастирів О. Василіян, Редемптористів та в останному часі українських О. Францісканів, як також жіночих монастирів СС. Василіянок, Служебниць, є доказом живучості нашої Церкви. Густа сітка шкіл, що їх завершенням є створення Духовної Семинарії та наукових центрів в Стемфорді й Вашингтоні, є певною запорукою ще кращого розвитку нашої церкви, що вже в недалекій майбутності принесе неоціненні заслуги для українського народу на рідних землях.

* * *

Старинні Римляни говорили, що людською річчю є блудити. Людською річчю також є: пізнавши свій блуд завернути на правильний шлях. Сьогодні всі аж надто прикро відчуваємо церковне розєднання, що безнастінно путає наш розгін. Тому великий моральний обовязок перед рідним народом і його історією мають всі люди доброї волі: зліквідувати причину цього лиха. **Цей обовязок в першій мірі тяжить на тих, що в який-небудь спосіб причинились до церковного розєднання на цьому континенті.**

В часі тих жалюгідних подій українське громадянське життя не було ще як слід розбудоване, а скупчувалося переважно коло церковних громад, тому й боротьба за впливи вдарила в першій мірі церкву. Сьогодні наше життя зріжничковане, а церква не вмішується в громадські справи, якщо вони добре й моральні та не виходять на шкоду для рідного народу.

В спільній творчій праці легко позбудемося взаїмних підозрінь та нашого традиційного комплексу меншевартості, що завжди покладає за великі надії на чужу поміч. Ніхто нам ніколи нічого за дармо не дав і не дасть, а свободу здобувається величими жертвами й кровлю.

Наша обєднана внутрішна сила, що випливатиме з релігійної єдності, в сотero змінить наші визвольні змагання та одиноча наша спільна й рішуча постава здобуде нам призначення й симпатії культурних народів світа.

В обличчі знищення всякої української церкви на рідних землях, що його доконують большевики, наша приналежність до Західної Церкви й Західного культурного світа, додасть великої сили та ще більшої моральної вартості нашій боротьбі.

В цій коротенькій брошури представлені історичні факти, що виразно вказують на змагання України за всяку ціну відірватися від Сходу, від якого ми зазнали стільки горя й нещастя, а приєднатись до Заходу, якому були й є осоружні східні варварські методи поневолення. Ця сама історія повторятисьме і в майбутньому, якщо ми не зірвемо з тими причинами нашого ліха раз на завжди. Від Сходу немає нам чого надіятися, ані помочі, ані порятунку, бо він відірвавшись від Вселенської Церкви стратив всю моральну силу над тими церквами, що їх відірвав від єдності. Ми є свідками, як всі ті розбиті церкви падуть жертвами безбожного большевизму тоді, коли всі католицькі церкви в тій самій дійсності з великим героїзмом і посвятою ставлять йому завзятий опір.

“Геть від Москви, а лицем до Заходу” — кликав Микола Хвильовий, бо бачив в цьому одинокий рятуунок України.

В моменті дужання нищівних азійсько-большевицьких сил зі західною культурою наша релігійна єдність зі Заходом поставить нас і цілий український народ по цьому боці барикад та вирве з рук східного варвара, ѹ цей останній атут, яким він довгі віки поневолював наш народ. Обєднання українських церков стане трівким угляним каменем, на якому з Божим Благословленням збудуємо наш національний храм—САМОСТІЙНУ СОБОРНУ УКРАЇНУ.

